

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यवः॑ स्थोपा॒यवः॑ स्थ दे॒वो वः॑ सवि॒ता
प्रा॒र्पय॑तु श्रेष्ठ॑तमा॒य क॑र्मण॒ आ प्या॑यध्वम॒ग्निया॑ देवभा॒गमूर्ज॑स्वतीः
पय॑स्वतीः प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा वः॑ स्तेन॒ ईश॑त॒ मा-
ऽघ॑श॒सो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात
ब॒ह्वीर्य॑ज॒मान॑स्य प॒शून्पा॑हि॥ (१)

इ॒षे त्रि॑च॒त्वारि॑शत्॥ [१]

य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सि प्रत्यु॑ष्टः॒ रक्षः॑ प्रत्यु॑ष्टा अ॒रा॒तयः॑
प्रेय॑म॒गाद्धि॑षणा॒ ब॒र्हि॒रच्छ॑ मनु॒ना कृ॑ता स्व॒धया॑ वि॒त॑ष्टा त
आ॒व॑हन्ति क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्दे॒वेभ्यो॑ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हि॒रा॒सदे॑ दे॒वानां॑
परि॑षू॒तम॑सि व॒रुष॑वृद्धम॒सि दे॒व॑ब॒र्हिर्मा॑ त्वा॒ऽन्व॑ङ्गा ति॒र्यक्प॑र्व
ते रा॒ध्या॑समाच्छे॒त्ता ते मा रि॑षं दे॒व॑ब॒र्हिः श॒तव॑ल्शं वि रो॒ह
स॒हस्र॑वल्शा (२)

वि व॒यः रु॑हेम पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पाहि सुस॒म्भृता॑ त्वा

सम्भराम्यदित्यै रास्नाऽसीन्द्राण्यै सन्नहनं पूषा ते ग्रन्थिं ग्रन्धातु
स ते माऽऽस्थादिन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छे बृहस्पतेर्मूर्ध्ना
हराम्युर्वन्तरिक्षमन्विहि देवङ्गममसि॥ (३)

सहस्रवल्शा अष्टात्रिंशच्च॥

[२]

शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्यायै मातरिश्वनो घर्मो-
ऽसि द्यौरसि पृथिव्यसि विश्वधाया असि परमेण धाम्ना
दृ॒ह॒स्व॒ मा ह्वा॒र्व॒सू॒नां प॒वि॒त्र॒म॒सि श॒त॒धा॒रं व॒सू॒नां प॒वि॒त्र॒म॒सि
स॒ह॒स्र॒धा॒रं हु॒तः स्तो॒को हु॒तो द्र॒प्सो॑ऽग्नये बृहते नाकाय स्वाहा
द्यावापृथिवीभ्या॑ सा विश्वायुः सा विश्वव्यचाः सा विश्वकर्मा
सम्पृच्यध्वमृतावरीरूर्मिणीर्मधुमत्तमा मन्द्रा धनस्य सातये सोमेन
त्वाऽऽत॑न॒च्मीन्द्रा॑य दधि विष्णो हव्यं रक्षस्व॥ (४)

सोमेनाष्टौ च॥

[३]

कर्मणे वां देवेभ्यः शकेयं वेषाय त्वा प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा
अरा॑तयो धूर॑सि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं योऽस्मान्धूर्वति॑ तं धूर्व यं
व॒यं धूर्वा॑म॒स्त्वं दे॒वाना॑म॒सि स॒स्त्रि॒त॒मं प॒प्रि॒त॒मं जु॒ष्ट॒त॒मं व॒हि॒त॒मं
दे॒व॒हू॒त॒म॒म॒हु॒त॒म॒सि ह॒वि॒र्धा॒नं दृ॒ह॒स्व॒ मा ह्वा॒र्मि॒त्र॒स्य॑ त्वा चक्षुषा
प्रेक्षे॒ मा भे॒र्मा सं वि॒क्था॒ मा त्वा॑ (५)

हिंसिषमुरु वाताय देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां

पूष्णो हस्ताभ्यामग्रये जुष्टं निर्वपाम्यग्नीषोमाभ्यामिदं देवानामिदमु-
नः सह स्फात्यै त्वा नारात्यै सुवरभि वि ख्येषं वैश्वानरं
ज्योतिर्दृ० हन्तान्दुर्या द्यावापृथिव्योरुर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्यास्त्वो-
पस्थे सादयाम्यग्ने हव्य० रक्षस्व॥ (६)

मा त्वा षट्त्वारिंशच्च॥

[४]

देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पुवित्रेण वसोः सूर्यस्य
रश्मिभिरापो देवीरग्रेषुवो अग्रेगुवोऽग्रं इमं यज्ञं नयताग्रे
यज्ञपतिं धत्त युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं
वृत्रतूर्ये प्रोक्षिताः स्थाग्रये वो जुष्टं प्रोक्षाभ्यामग्नीषोमाभ्या०
शुन्यध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया अवधूत० रक्षोऽवधूता
अरातयोऽदित्यास्त्वगंसि प्रति त्वा (७)

पृथिवी वैत्त्वधिषवणमसि वानस्पत्यं प्रति त्वा-
ऽदित्यास्त्वग्वैत्त्वग्रेस्तनूरंसि वाचो विसर्जनं देववीतये त्वा
गृह्णाम्यद्रिरसि वानस्पत्यः स इदं देवेभ्यो हव्य० सुशमिं
शमिष्वेषमा वदोर्जमा वद द्युमद्वदत वय० सङ्घातं जैष्म
वरुषवृद्धमसि प्रति त्वा वरुषवृद्धं वेत्तु परापूत० रक्षः परापूता
अरातयो रक्षसां भागोऽसि वायुर्वो विविनक्तु देवो वः सविता
हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥ (८)

त्वा भाग एकादश च॥

[५]

अवधूत॑ रक्षोऽवधूता॑ अरा॑तयोऽदि॒त्यास्त्वग॑सि प्रति॑ त्वा
 पृथि॒वी वै॑त्तु दि॒वः स्क॑म्भ॒निरे॑सि॒ प्रति॑ त्वाऽदि॒त्यास्त्वग्वै॑त्तु धि॒षणा॑-
 ऽसि पर्व॑त्या प्रति॑ त्वा दि॒वः स्क॑म्भ॒निर्वै॑त्तु धि॒षणा॑ऽसि पा॒र्वते॑यी
 प्रति॑ त्वा पर्व॑तिर्वै॒त्तु दे॒वस्य॑ त्वा सवि॑तुः प्र॑सवे॒ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑ पू॒ष्णो
 हस्ता॑भ्या॒मधि॑वपामि धा॒न्यम॑सि धिनु॑हि दे॒वान्प्रा॑णाय॑ त्वाऽपा॒नाय॑
 त्वा व्या॒नाय॑ त्वा दी॒र्घाम॑नु प्र॑सि॒तिमायु॑षे धां दे॒वो वः॑ सवि॑ता
 हिर॑ण्यपाणिः॒ प्रति॑ गृह्णातु॥ (९)

प्राणाय॑ त्वा पञ्च॑दश च॥ [६]

धृष्टि॑रसि॒ ब्रह्म॑ य॒च्छापा॑ऽग्नेऽग्नि॒मामा॑दं जहि॑ निष्क्र॒व्याद॑
 से॒धा दे॒वय॑जं वह् निर्द॑ग्ध॒ रक्षो॑ निर्द॑ग्धा अरा॑तयो ध्रु॒वम॑सि
 पृथि॒वीं दृ॒हाऽऽयु॑र्दृ॒ह प्र॒जां दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒
 पर्यू॑ह ध॒त्रम॑स्य॒न्तरि॑क्षं दृ॒ह प्रा॒णं दृ॒हापा॑नं दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै
 यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह ध॒रुण॑मसि॒ दिवं॑ दृ॒ह चक्षु॑र् (१०)

दृ॒ह श्रो॑त्रं दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह धर्मा॑ऽसि॒
 दि॒शो दृ॒ह योनि॑ दृ॒ह प्र॒जां दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह
 चि॒तः स्थ॑ प्र॒जाम॒स्मै र॒यिम॒स्मै स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह
 भृ॒गूणा॑मङ्गि॒रसां॑ तप॑सा तप्य॒ध्वं या॒नि घ॒र्मे क॒पाला॑न्युपचि॒न्वन्ति॑

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥ (११)

चक्षुरष्टाचत्वारिंशच्च॥

[७]

सं वंपामि समापो अद्विरंगमतु समोषधयो रसेन स॥
रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमद्भ्यः परि प्रजाताः
स्थ समद्विः पृच्यध्वं जनयत्यै त्वा सं यौम्यग्रये त्वाऽग्नीषोमाभ्यां
मुखस्य शिरोऽसि घर्मोऽसि विश्वायुरु रुरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः
प्रथतां त्वचं गृह्णीष्वाऽन्तरितुं रक्षोऽन्तरिता अरांतयो देवस्त्वा
सविता श्रपयतु वर्षिष्ठे अधि नाकेऽग्निस्ते तनुवं माऽति धागग्ने
हव्यं रक्षस्व सं ब्रह्मणा पृच्यस्वैकताय स्वाहा द्विताय स्वाहा
त्रिताय स्वाहा॥ (१२)

सविता द्वाविंशतिश्च॥

[८]

आदद् इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः शततेजा
वायुरसि तिग्मतेजाः पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा
हिंसिषमपहतोऽरुरुः पृथिव्यै व्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते
द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौगपहतोऽरुरुः पृथिव्यै देवयजन्यै
व्रजं (१३)

गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां
परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा

मौगपंहतोऽरुः पृथिव्या अदेवयजनो ब्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु
ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा (१४)

मौगरुस्ते दिवं मा स्कान् वसंवस्त्वा परिगृह्णन्तु गायत्रेण
छन्दसा रुद्रास्त्वा परिगृह्णन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽऽदित्यास्त्वा
परिगृह्णन्तु जागतेन छन्दसा देवस्य सवितुः सवे कर्म कृण्वन्ति
वेधसं ऋतमस्यृतसदनमस्यृतश्रीरसि धा असि स्वधा अस्युर्वी
चासि वस्वी चासि पुरा क्रूरस्य विसृपो विरप्शित्रुदादाय
पृथिवीं जीरदानुर्यामैरयं चन्द्रमसि स्वधाभिस्तान्धीरांसो अनुदृश्य
यजन्ते॥ (१५)

देवयजन्यै ब्रजन्तमतो मा विरप्शित्रेकादश च॥ [१]

प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरांतयोऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा
निष्टपामि गोष्ठं मा निर्मृक्षं वाजिनं त्वा सपत्नसाहं सम्माज्मि
वाचं प्राणं चक्षुः श्रोत्रं प्रजां योनिं मा निर्मृक्षं वाजिनीं त्वा
सपत्नसाहीं सम्माज्म्याशासाना सौमनसं प्रजां सौभाग्यं
तनूम्। अग्नेरनुव्रता भूत्वा सन्नह्ये सुकृताय कम्। सुप्रजसंस्त्वा
वयं सुपत्नीरुपं (१६)

सेदिम। अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं विष्यामि
वरुणस्य पाशं यमबध्नीत सविता सुशेवः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य

लो॒के स्यो॒नं मे॑ स॒ह प॒त्या॑ करोमि। समा॑युषा॒ सम्प्र॒जया॒ सम॑ग्रे
वर्च॑सा पुनः॑। सम्प॒त्नी प॒त्याऽहं॑ गच्छे॒ समा॒त्मा त॒नुवा॒ मम॑। म॒हीनां॑
पयो॒ऽस्योष॑धीना॒५ रस॑स्तस्य॒ तेऽक्षी॑यमाणस्य॒ निर् (१७)

व॑पामि म॒हीनां॑ पयो॒ऽस्योष॑धीना॒५ रसो॑ऽद॒ब्धेन॑ त्वा॒ चक्षु॑षा-
ऽवै॑क्षे सुप्रजा॒स्त्वाय॒ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ऽनु॒ प्रेह्य॑ग्निस्ते॒ तेजो॒ मा वि
नै॒दग्ने॑र्जि॒ह्वाऽसि॑ सुभू॒र्देवानां॑ धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॒ यजु॑षेयजुषे भव
शु॒क्रम॑सि॒ ज्योति॑रसि॒ तेजो॑ऽसि दे॒वो वः॑ सवि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण
प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑ शु॒क्रं त्वा॑ शु॒क्रायां॑ धाम्ने॑धाम्ने
दे॒वेभ्यो॒ यजु॑षेयजुषे गृह्णामि॒ ज्योति॑स्त्वा॒ ज्योति॑ष्य॒र्चिस्त्वा॒ऽर्चिषि॑
धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॒ यजु॑षेयजुषे गृह्णामि॥ (१८)

उप॒ नी र॒श्मिभिः॑ शु॒क्रं पोड॑श च॥ [१०]

कृ॒ष्णो॑ऽस्याखरे॒ष्ठो॑ऽग्नये॑ त्वा॒ स्वाहा॒ वेदि॑रसि ब॒र्हिषे॑ त्वा॒
स्वाहा॑ ब॒र्हिर॑सि सु॒ग्न्यस्त्वा॒ स्वाहा॑ दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा
पृथि॒व्यै त्वा॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑ ऊ॒र्ग्वव॑ ब॒र्हिष॑द्भ्य ऊ॒र्जा पृथि॑वीं
गच्छ॑त॒ विष्णोः॑ स्तूपो॑ऽस्यूर्णा॑म्रदसं त्वा स्तृणामि स्वास॒स्थं दे॒वेभ्यो॑
गन्ध॒र्वो॑ऽसि वि॒श्वाव॑सुर्वि॒श्वस्मा॑दीष॒तो यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड
ई॒डित॑ इन्द्र॒स्य बा॒हुर॑सि (१९)

दक्षि॑णो॒ यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ई॒डितो॑ मि॒त्रावरु॑णौ

त्वोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड ईडितः
 सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्यांश्चिदभिशस्त्या वीतिहोत्रं त्वा कवे
 द्युमन्तः५ समिधीमह्यग्रे बृहन्तमध्वरे विशो यन्त्रे स्थो वसूनाः
 रुद्राणामादित्यानाः५ सदसि सीद जुहूरुपभृद्धुवाऽसि घृताची नाम्ना
 प्रियेण नाम्ना प्रिये सदसि सीदैता असदन्त्सुकृतस्य लोके ता
 विष्णो पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियम्॥ (२०)

बाहुरसि प्रिये सदसि पञ्चदश च॥ [११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्रे यष्टिरिदं नमः। जुह्वेह्यग्निस्त्वा ह्वयति
 देवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वा सविता ह्वयति देवयज्याया
 अग्नाविष्णू मा वामव क्रमिषुं वि जिहाथां मा मा सन्ताप्तं
 लोकं मे लोककृतौ कृणुतं विष्णोः स्थानमसीत इन्द्रो
 अकृणोद्वीर्याणि समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिविस्पृशमहुतो यज्ञो
 यज्ञपतेरिन्द्रावान्त्स्वाहा बृहद्वाः पाहि माऽग्रे दुश्चरितादा मा
 सुचरिते भज मुखस्य शिरोऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाम्॥ (२१)

अहुत एकविंशतिश्च॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्नाः५ इन्द्रो मे
 निग्राभेणार्धराः अकः। उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्।
 अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्। वसुभ्यस्त्वा
 रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्तः५ रिहाणा वियन्तु वयः। प्रजां

योनिं॑ मा निर्मृक्ष॒मा प्या॑यन्ता॒माप॒ ओष॑धयो म॒रुतां॑ पृष॑तयः स्थ॒
दिवं॑ (२२)

गच्छ॒ ततो॑ नो वृष्टि॒मेर॑य। आ॒युष्पा अ॑ग्रेऽस्यायु॑र्मे पाहि चक्षु॒ष्पा
अ॑ग्रेऽसि॒ चक्षु॑र्मे पाहि ध्रु॒वाऽसि॒ यं प॑रि॒धिं प॒र्यध॑त्था अ॒ग्रे दे॒व
प॒णिभिर्वी॑यमाणः। तन्तं॑ ए॒तमनु॑ जोषं॑ भ॒रामि॑ ने॒देष॑ त्वद॑पचे॒तया॑तै
य॒ज्ञस्य॑ पाथ॒ उप॒ समि॑तः स॒ऽस्त्रा॒वभा॑गाः स्थे॒षा बृ॒हन्तः॑ प्र॒स्तरे॒ष्ठा
ब॑र्हिष॒दश्च॑ (२३)

दे॒वा इ॒मां वाच॑म॒भि विश्वे॑ गृणन्तं॑ आ॒सद्या॒स्मिन्ब॑र्हिषि॑
माद॑यध्वम॒ग्नेर्वा॒मप॑न्नगृहस्य॒ सद॑सि सा॒दयामि॑ सु॒म्नाय॑ सु॒मिनी॑ सु॒म्ने
मां ध॑त्तं धुरि॒ धुर्यो॑ पा॒तम॒ग्नेऽद॒व्यायोऽशी॑ततनो पा॒हि मा॒ऽद्य दि॒वः
पा॒हि प्र॑सि॒त्यै पा॒हि दु॑रि॒ष्ट्यै पा॒हि दु॑र॒द्भ्यै पा॒हि दु॑श्च॒रिता॑दवि॒षन्नः
पि॒तुं कृ॑णु सु॒षदा॒ योनि॑ः॒ स्वाहा॒ देवा॑ गा॒तुवि॑दो गा॒तुं वि॒त्वा
गा॒तुमि॑त॒ मन॑सस्पत इ॒मं नो॑ दे॒व दे॒वेषु॑ य॒ज्ञः स्वाहा॑ वा॒चि स्वाहा॑
वा॒तै धाः॥ (२४)

दिवंश्च॒ वित्वा॑ गा॒तुन्न॑र्योदश च॥ ————— [१३]

उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॑हुव॒ध्या उ॒भा रा॑धंसः स॒ह मा॑द॒यध्वै॑। उ॒भा
दा॒तारा॑वि॒षाः र॑यी॒णामु॒भा वा॑जस्य सा॒तये॑ हुवे वा॒म्। अश्र॑वः॒
हि भूरि॑दाव॒त्तरा॑ वां वि जा॑मातु॒रुत॑ वां घा स्या॒लात्। अथा॒
सोम॑स्य॒ प्रय॑ती यु॒वभ्या॒मिन्द्रा॑ग्नी॒ स्तोमं॑ जनयामि॒ नव्य॑म्। इन्द्रा॑ग्नी

नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम्। साकमेकैः कर्मणा। शुचिं नु स्तोमं
नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्॥ (२५)

उभा हि वाꣳ सुहवा जोहवीमि ता वाजꣳ सद्य उंशते
धेष्ठा। वयमुं त्वा पथस्पते रथं न वाजंसातये। धिये पूषन्नयुज्महि।
पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानङ्कम्। स नो
रासच्छुरुधंश्चन्द्राग्रा धियं धियꣳ सीषधाति प्र पूषा। क्षेत्रस्य पतिना
वयꣳ हितेनैव जयामसि। गामश्च पोषयित्वा स नो (२६)

मृडातीदृशे। क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिं धेनुरिव पयो
अस्मासु धुक्ष्व। मधुश्रुतं घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो
मृडयन्तु। अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि
विद्वान्। युयोध्यस्मञ्जुहुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नम उक्तिं विधेम।
आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्रवाम तदनु प्रवोढुम्।
अग्निर्विद्वान्त्स यजाथ (२७)

सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून्कल्पयाति। यद्वाहिष्ठं तदग्रये
बृहदर्च विभावसो। महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते। अग्ने त्वं
पारया नव्यो अस्मान्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा। पूश्च पृथ्वी
बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः। त्वमग्ने व्रतपा
असि देव आ मर्त्येष्व। त्वं यज्ञेष्विड्यः। यद्वो वयं प्रमिनाम
व्रतानि विदुषा देवा अविदुष्टरासः। अग्निष्टद्विश्वा पृणाति विद्वान्

येभिर्देवाः ऋतुभिः कल्पयाति॥ (२८)

जुषेथामा स नो यजादा त्रयोविंशतिश्च॥ [१४]

[इषे त्वा यज्ञस्य शुन्ध्वं कर्मणे देवोऽवधूतन्धृष्टिः सं वपाम्या दंदे प्रत्युष्टं कृष्णोऽसि भुवनमसि
वाजस्योभा वां चतुर्दश॥१४॥ इषे दृह भुवनमष्टाविंशतिः॥२८॥ इषे त्वा कल्पयाति॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आप उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय वर्चस ओषधे त्रायस्वैनः
स्वधिते मेनः हिंसीर्देवश्रूरेतानि प्र वपे स्वस्त्युत्तराण्यशीयाऽ-
ऽपो अस्मान्मातरः शुन्धन्तु घृतेन नो घृतपुवं पुनन्तु विश्वमस्मत्प्र
वहन्तु रिप्रमुदाभ्यः शुचिरा पूत एमि सोमस्य तनूरसि तनुवं मे
पाहि महीनां पयोऽसि वर्चोधा असि वर्चो (१)

मयि धेहि वृत्रस्य कनीनिकाऽसि चक्षुष्पा असि चक्षुर्मे
पाहि चित्पतिस्त्वा पुनातु वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता
पुनात्वच्छिंद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिस्तस्य ते पवित्रपते
पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छकेयमा वो देवास ईमहे सत्यधर्माणो
अध्वरे यद्वो देवास आगुरे यज्ञियासो हवामह इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी

आपं ओषधीस्त्वं दीक्षाणामधिपतिरसीह मा सन्तं पाहि॥ (२)

वचं ओषधीरष्टौ च॥ [१]

आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा
दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहाऽऽपो
देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हविषा
वृधातु स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सुख्यं विश्वे राय
इषुध्यसि द्युम्रं वृणीत पुष्यसे स्वाहर्त्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामा
रभे ते मां (३)

पातमाऽस्य यज्ञस्योदचं इमां धियः शिक्षमाणस्य देव क्रतुं
दक्षं वरुण सः शिंशाधि ययाऽति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि
नावः रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मां
हिः सीर्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां
माऽतीकाशात् पाहीन्द्रस्य योनिरसि (४)

मा मां हिः सीः कृष्यै त्वां सुसस्यायै सुपिप्पलाभ्यस्त्वौष-
धीभ्यः सूपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वो मां पाह्योदचः स्वाहा यज्ञं
मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहोरोरन्तरिक्षाऽस्वाहा यज्ञं
वातादा रभे॥ (५)

मा योनिरसि त्रिःशच्च॥ [२]

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसः
 सुपारा नो असद्वशैः। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा
 दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने
 त्वः सु जागृहि वयः सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तये प्रबुधे
 नः पुनर्ददः। त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्व। त्वं (६)

यज्ञेष्वीड्यः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽववृत्रन् पूषा सन्या
 सोमो राधसा देवः सविता वसोर्वसुदावा रास्वेयथ्सोमाऽऽभूयो
 भर मा पृणन्मृत्या वि राधि माऽहमायुषा चन्द्रमसि मम भोगाय
 भव वस्त्रमसि मम भोगाय भवोस्त्राऽसि मम भोगाय भव हयोऽसि
 मम भोगाय भव (७)

छागोऽसि मम भोगाय भव मेषोऽसि मम भोगाय भव वायवे
 त्वा वरुणाय त्वा निर्ऋत्यै त्वा रुद्राय त्वा देवीरापो अपां नपाद्य
 ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं वो माऽवक्रमिषमच्छिन्नं
 तन्तुं पृथिव्या अनुं गेषं भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरता
 ते अस्त्वथेमव स्य वर आ पृथिव्या आरे शत्रून् कृणुहि
 सर्ववीर एदमंगन्म देवयजनं पृथिव्या विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व
 ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण समिषा मदेम॥ (८)

आ त्वः हयोऽसि मम भोगाय भव स्य पञ्चविंशतिश्च॥ [३]

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ जूरसि

धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यांस्ते सत्यसंवसः प्रसवे वाचो
 यन्त्रमशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेव९ हविः सूर्यस्य
 चक्षुराऽरुहमग्नेरक्षणः कनीनिकां यदेतंशेभिरीयसे भ्राजमानो
 विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा- (९)

ऽसि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी सा
 नः सुप्राची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वां पदि बध्नातु पूषाऽध्वनः
 पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता
 सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः सा दैवि देवमच्छेहीन्द्राय सोम९
 रुद्रस्त्वाऽऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह
 रय्या॥ (१०)

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥ [४]

वस्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि चन्द्राऽसि
 बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु पृथिव्यास्त्वा
 मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इडायाः पदे घृतवति स्वाहा
 परिलिखित९ रक्षः परिलिखिता अरांतय इदमह९ रक्षसो
 ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य
 ग्रीवा (११)

अपि कृन्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं दैवि देव्योर्वश्यां
 पश्यस्व त्वष्टीमती ते सपेय सुरेता रेतो दधाना वीरं विदेय तव

स॒न्द॒शि॒ माऽह॑ꣳ रा॒य॒स्पोषे॑ण॒ वि यो॑षम्॥ (१२)

अ॒स्य॒ ग्री॒वा ए॒का॒त्रि॒ꣳश॒च॑॥ [५]

अ॒ꣳशु॒ना ते अ॒ꣳशुः पृ॑च्यतां॒ परु॑षा॒ परु॑र्गन्ध॒स्ते का॒मम॑वतु
मदा॑य॒ रसो॒ अच्यु॑तोऽमा॒त्योऽसि॑ शु॒क्रस्ते॒ ग्रहो॑ऽभि॒ त्यं दे॒वꣳ
सं॒वि॒तार॑मृ॒ण्योः क॒विक्र॑तुम॒र्चामि॑ स॒त्यसं॑वसꣳ रत्न॒धाम॑भि॒ प्रियं
म॒तिमूर्ध्वा॑ यस्या॒मति॑र्भा॒ अदि॑द्युत॒थ्सर्वी॑मनि॒ हिर॑ण्यपा॒णिर॑मिमीत
सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा सु॒वः। प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा
प्र॒जास्त्व॑मनु प्राणि॑हि प्र॒जास्त्वाम॑नु प्राण॑न्तु॥ (१३)

अनु॑ सप्त॒ च॑॥ [६]

सोमं॑ ते क्रीणा॒म्यू॒र्जस्व॑न्तं॒ पय॑स्वन्तं॒ वी॒र्या॑वन्तमभिमाति॒
षाह॑ꣳ शु॒क्रं ते॑ शु॒क्रेण॑ क्रीणामि च॒न्द्रं च॑न्द्रेणा॒मृत॑म॒मृते॑न
स॒म्यत्ते॒ गोर॑स्मे च॒न्द्राणि॑ तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑तेर्वर्ण॒स्तस्या॑स्ते
सह॑स्रपोषं पु॒ष्यन्त्या॑श्चर॒मेण॑ प॒शुना॑ क्रीणा॒म्यस्मे॒ ते ब॒न्धुर्म॑रि॒यि
ते रा॒यः श्र॑यन्ताम॒स्मे ज्योतिः॑ सोम॒विक्र॑यिणि॒ तमो॑ मि॒त्रो न
ए॒हि सु॑मि॒त्रधा॒ इन्द्र॑स्यो॒रु मा वि॑श॒ दक्षि॑णमु॒शन्नु॑शन्तꣳ स्यो॒नः
स्यो॒नꣳ स्वा॒न भ्रा॑जाङ्घा॒रे ब॒म्भारे॑ ह॒स्त सु॑ह॒स्त कृ॑शा॒नवे॑ते वः
सोम॑क्रय॒णास्ता॑त्रक्ष॒ध्वं मा वो॑ द॒भन्न॑॥ (१४)

ऊ॒रुं द्वावि॑ꣳशति॒श्व॑॥ [७]

उदा॑युषा स्वा॒युषो॑दोष॒धीना॒ꣳ रसे॑नोत्प॒र्जन्य॑स्य शु॒ष्मेणो॑द॒स्था-

म॒मृता॒९ अ॒नु। उ॒र्वन्तरि॑क्षम॒न्विह्य॑दि॒त्याः स॒दोऽस्य॑दि॒त्याः स॒द॒
आसी॑दास्त॒भ्राद्या॑मृष॒भो अ॒न्तरि॑क्षम॒मिमी॑त वरि॒माणं॑ पृथि॒व्या
आसी॑द॒द्विश्वा॑ भुव॒नानि॑ स॒म्राड्वि॑श्वे॒त्तानि॑ वरु॒णस्य॑ व्र॒तानि॑ वने॒षु
व्य॑न्तरि॒क्षं त॒तान् वाज॑म॒र्वत्सु॑ प॒यो अ॒घ्निया॑सु॒ हृत्सु॑ (१५)

ऋतुं वरु॑णो वि॒श्वंघ्निं॑ दि॒वि सूर्य॑म॒दधा॒त्सोम॑म॒द्रावु॑दु॒त्यं
जा॒तवे॑दसं दे॒वं वह॑न्ति के॒तवः॑। दृ॒शे वि॒श्वाय॑ सूर्य॒म्॥ उ॒स्त्रावे॑तं
धू॒र्षाहा॑वन॒श्रू अवी॑र॒हणौ॑ ब्र॒ह्मचो॑द॒नौ वरु॑णस्य॒ स्कम्भ॑न॒मसि॑
वरु॑णस्य॒ स्कम्भ॑स॒र्जन॑म॒सि प्र॒त्यस्तो॑ वरु॑णस्य॒ पाशः॑॥ (१६)

हृत्सु पञ्चत्रिंशच्च॥

[८]

प्रच्य॑वस्व भुव॒स्पते॑ वि॒श्वान्य॑भि॒ धामा॑नि॒ मा त्वा॑ परि॒परी
वि॒दन्मा॑ त्वा॑ परि॒पन्थि॑नो॒ विद॑न्मा॒ त्वा वृ॒का अ॒घाय॑वो॒ मा ग॑न्ध॒र्वो
वि॒श्वाव॑सु॒रा द॑घच्छे॒नो भू॒त्वा परा॑ प॒तु यज॑मानस्य॒ नो गृ॑हे
दे॒वैः स॑ङ्स्कृ॒तं यज॑मानस्य॒ स्व॒स्त्यय॑न्य॒स्यपि॑ प॒न्था॑म॒गस्महि॑
स्व॒स्तिगा॑म॒नेह॑सं॒ येन॑ वि॒श्वाः परि॑ द्विषो॒ वृण॑क्तिं वि॒न्दते॑ वसु॒
नमो॑ मि॒त्रस्य॑ वरु॑णस्य॒ चक्ष॑से म॒हो दे॒वाय॑ तदृ॒त९ संप॑र्यत
दू॒रेदृ॑शे दे॒वजा॑ताय के॒तवे॑ दि॒वस्पु॑त्राय॒ सूर्या॑य श॒सत॑ वरु॑णस्य॒
स्कम्भ॑न॒मसि॑ वरु॑णस्य॒ स्कम्भ॑स॒र्जन॑म॒स्युन्मु॑क्तो॒ वरु॑णस्य॒

पाशः॥ (१७)

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि विष्णवे
त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्नये त्वा रायस्पोषदाञ्जे विष्णवे
त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हविषा
यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञं गयस्फानः प्रतरणः सुवीरो-
ऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यानदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ (१८)

सीद वरुणोऽसि धृतव्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानां सख्यान्मा
देवानामपसंश्छिध्स्मह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि
तनूनत्रे त्वा गृह्णामि शाकुराय त्वा गृह्णामि शक्नुन्नोजिष्ठाय त्वा
गृह्णाम्यनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽभिश्स्तिपा अनभिश्स्ते-
ऽन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा
सत्यमुप गेष सुविते मा धाः॥ (१९)

आ मैकं च॥ [१०]

अशुरशुस्ते देव सोमाऽऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद
आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽ प्यायय
सखीन्त्सुन्या मेधया स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः
प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने व्रतपते
त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनूरेषा सा त्वयि (२०)

या तव तनूरियं सा मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानि या
 ते अग्ने रुद्रिया तनूस्तया नः पाहि तस्यांस्ते स्वाहा या ते अग्ने-
 ऽयाशया रजाशया हराशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं वचो अपावधीं
 त्वेषं वचो अपावधीं स्वाहा॥ (२१)

त्वयि चत्वारिंशच्च॥ [११]

वित्तायनी मेऽसि तित्तायनी मेऽस्यवतान्मा नाथितमवतान्मा
 व्यथितं विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्यायुषा
 नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधेऽग्ने अङ्गिरो यो
 द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं
 नाम (२२)

यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे सिंहीरसि महिषीरस्युरु प्रथस्वोरु
 ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसि देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
 शुम्भस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु मनोजवास्त्वा
 पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वा-
 ऽऽदित्यैरुत्तरतः पातु सिंहीरसि सपत्नसाही स्वाहा सिंहीरसि
 सुप्रजावनिः स्वाहा सिंही- (२३)

-रसि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंहीरस्यादित्यवनिः स्वाहा
 सिंहीरस्या वह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा
 विश्वायुरसि पृथिवीं दृह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं दृहाच्युतक्षिदसि

दिवं दृ॒ष्ट्वाग्नेर्भस्मा॑स्यग्नेः पुरी॑षमसि॥ (२४)

नामं सुप्रजा॒वनिः स्वाहा॑ सि॒न्हीः पञ्च॑त्रि॒शच्च॥ [१२]

यु॒ञ्जते॒ मनं॒ उ॒त यु॒ञ्जते॒ धियो॒ वि॒प्रा वि॒प्रस्य॒ बृह॒तो वि॒प॒श्चितः॑।
वि हो॒त्रा द॒धे व॒युना॒विदे॒क इ॒न्म॒ही दे॒वस्य॑ स॒वितुः॑ परि॒ष्टुतिः॑॥
सु॒वाग्दे॒व दुर्या॑ ५ आ व॑द दे॒वश्रु॒तौ दे॒वेष्वा घो॑षेथा॒मा नो॑ वी॒रो
जा॒यतां॑ क॒र्म॒ण्यो य॑ ५ स॒र्वेऽनु॑जीवा॒म यो ब॑हूनामसं॒द्वशी॑। इ॒दं
विष्णु॑र्वि च॒क्रमे॒ त्रेधा॑ नि द॒धे प॒दम्। स॒मूढ॑मस्य (२५)

पा॑ ५ सु॒र इ॒राव॑ती धेनु॒मती॒ हि भू॒त ५ सू॒यव॑सिनी॒ मन॑वे यश॒स्ये॑।
व्य॑स्कभ्रा॒द्रोद॑सी॒ विष्णु॑रे॒ते दा॒धारं पृ॒थि॒वीम॒भितो॑ म॒यूखैः॑॥ प्राची॑
प्रेत॑म॒ध्वरं॑ क॒ल्पय॑न्ती ऊ॒र्ध्वं य॒ज्ञं न॑यत॒ मा जी॑ह्वरत॒मत्र॑ रमेथा॒
वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या दि॒वो वा॑ विष्णवु॒त वा॑ पृथि॒व्या म॒हो वा॑ विष्णवु॒त
वाऽन्तरि॑क्षा॒द्धस्तौ॑ पृणस्व ब॒हुभि॑र्वस॒व्यैरा॑ प्र यच्छ॒ (२६)

दक्षि॑णा॒दोत॑ स॒व्यात्। विष्णो॑र्नु॒कं वी॒र्या॑णि॒ प्र वोचं॑ यः
पा॒र्थि॒वानि॑ वि॒ममे॑ रजा॑सि॒ यो अ॒स्कंभा॑यदु॒त्तर॑ ५ स॒धस्थं॑
वि॒चक्र॑मा॒णस्त्रे॒धोरु॑गा॒यो विष्णो॑ र॒राट॑मसि॒ विष्णोः॑ पृ॒ष्ठम॑सि॒ विष्णोः॑
श॒जत्रे॑ स्थो॒ विष्णोः॑ स्यूर॑सि॒ विष्णो॑र्ध्रु॒वम॑सि॒ वैष्ण॑वम॑सि॒ विष्ण॑वे
त्वा॥ (२७)

अ॒स्य य॒च्छैका॒न्नच॑त्वारि॒ ५ श॒च्च॥ [१३]

कृणुष्व पाजुः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवा५ इमेन।
 तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्यं रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तवं
 भ्रमासं आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूँष्यग्रे
 जुह्वा पतङ्गानसन्दितो वि सृज विष्वगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि
 सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे
 अघशंसो (२८)

यो अन्त्यग्रे मार्किष्टे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्रे तिष्ठ
 प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्रा५ ओषतात्तिग्महेते। यो नो अराति५
 समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव प्रति
 विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्रे। अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां
 जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स ते (२९)

जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै
 सुदिनानि रायो द्युमन्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत्॥ सेदग्रे अस्तु सुभगः
 सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः। पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे
 विश्वेदस्मै सुदिना साऽसदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाख्यं
 ते वावाता जरता- (३०)

मियङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु
 द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवा५ समनु द्यून्।
 कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवा५सो जनानाम्॥

यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न उपयाति वसुमता रथेन। तस्य
त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषगजुजौषत्॥ महो
रुजामि (३१)

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वं नो अस्य
वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥ अस्वप्रजस्तरणयः
सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः। ते पायवः सध्रियश्चो निषद्या-
ऽग्ने तव नः पान्त्वमूर॥ ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं
दुरितादरक्षन्। ररक्ष तान्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना
ह (३२)

देभुः॥ त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान्।
उभा शंसां सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यहयाण॥ अया ते अग्ने
समिधा विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय। दहाशसो रक्षसः
पाह्यस्मान्द्रुहो निदोऽमित्रमहो अवद्यात्॥ रक्षोहणं वाजिनमाऽ-
ऽजिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुपं यामि शर्म। शिशानो अग्निः क्रतुभिः
समिद्धः स नो दिवा (३३)

स रिषः पातु नक्तम्॥ वि ज्योतिषा बृहता भान्त्यग्निराविर्विश्वानि
कृणुते महित्वा। प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे
विनिक्षे॥ उत स्वानासो दिविषन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ।

मदे चिदस्य प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः॥ (३४)

अघशरंसः स ते जरता रुजामि हु दिवैकचत्वारिंशच्च॥ [१४]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामाददेऽभिरसि नारिरसि परिलिखितं रक्षः परिलिखिता
अरांतय इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वा-
ऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्यतां लोकः पितृषदनो यवोऽसि
यवयास्मद्वेषो (१)

यवयारांतीः पितृणां सदनमस्युद्विवं स्तभानाऽन्तरिक्षं पृण
पृथिवीं दह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा
ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिं सुप्रजावनिं रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म
दह क्षत्रं दह प्रजां दह रायस्पोषं दह घृतेन द्यावापृथिवी
आ पृणेत्यामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो
गिर इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय
इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वा॥ (२)

द्वेष इमा अष्टादश च॥ [१]

रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ वैष्ण॒वान्ख॑नामीदम॒हं तं व॑ल॒गमु॒द्व॑पामि
 यं नः॑ स॒मानो॑ यम॒स॒मानो॑ निच॒खाने॑दमै॒न॒म॒ध॒रं करो॑मि यो नः॑
 स॒मानो॑ योऽस॑मानोऽराती॒यति॑ गाय॒त्रेण॑ छ॒न्द॒साऽव॑बाढो वल॒गः
 किम॑त्र भ॒द्रं तन्नौ॑ स॒ह वि॒राड॑सि स॒पत्न॑हा स॒म्राड॑सि भ्रातृ॒व्य॒हा
 स्व॒राड॑स्यभिमाति॒हा वि॒श्व॒राड॑सि वि॒श्व॒सां ना॒ष्ट्राणा॑ ह॒न्ता (३)

रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनः॑ प्रोक्षा॑मि वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ऽव
 नयामि॑ वैष्ण॒वान् यवो॑ऽसि य॒वया॑स्मद्वेषो॑ य॒वया॑राती रक्षो॒हणो॑
 वल॒ग॒हनो॑ऽव स्तृणामि॑ वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ऽभि
 जु॒होमि॑ वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हना॑वुप॑ दधामि॑ वैष्ण॒वी
 रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ पर्यू॑हामि वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ परि॑
 स्तृणामि॑ वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ वैष्ण॒वी बृ॒हन्न॑सि बृ॒हद्वा॑वा
 बृ॒हती॑मिन्द्रा॒य वाचं॑ वद॥ (४)

हन्तेन्द्राय द्वे च॥

[२]

वि॒भूर॑सि प्र॒वा॒ह॒णो॑ व॒ह्नि॑रसि ह॒व्य॒वा॒ह॒नः॑ श्वा॒त्रो-
 ऽसि॑ प्र॒चे॒तास्तु॑र्योऽसि वि॒श्ववे॑दा उ॒शि॒ग॑सि क॒विर॒ङ्घा॑रिरसि
 ब॒म्भा॑रिर॒व॒स्युर॑सि दु॒व॒स्वाञ्छु॒न्ध्यूर॑सि मा॒र्जा॒ली॒यः॑ स॒म्राड॑सि
 कृ॒शानुः॑ परि॒षद्यो॑ऽसि प॒व॒मानः॑ प्र॒त॒क्का॑ऽसि नभ॑स्वान॒स॒म्मृ॒ष्टोऽसि॑
 ह॒व्य॒सू॒दं ऋ॒त॒धा॒मा॑ऽसि सु॒व॒ज्योति॑र्ब्रह्म॒ज्योति॑रसि सु॒व॒र्धा॒मा॑ऽजो-
 ऽस्ये॒कपा॑द॒हि॒रसि॑ बु॒ध्नियो॑ रौ॒द्रेणा॑नी॒केन॑ पा॒हि मा॑ऽग्ने पिपृ॒हि मा॑

मा मां हिंसीः॥ (५)

अनीकेनाष्टौ च॥ [३]

त्व॑ सोम तनूकृ॒द्धो द्वेषो॑भ्योऽन्यकृ॑तेभ्य उ॒रु य॒न्तासि॑
वरू॑थ॒ऽ स्वाहा जुषा॑णो अ॒सुराज्य॑स्य वेतु स्वाहाऽयं नो
अ॒ग्निर्वरि॑वः कृ॒णोत्वयं॑ मृ॒धः पुर ए॑तु प्रभि॒न्दन्। अ॒य॑ शत्रू॒ञ्जय॑तु
जर॑हृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजंसातौ॥ उ॒रु वि॑ष्णो वि क्र॑मस्वो॒रु
क्षया॑य नः कृ॒धि। घृ॒तं घृ॒तयो॑ने पिब प्र॒प्र य॒ज्ञप॑तिं तिर॥ सोमो
जिगा॑ति गातुविद् (६)

दे॒वाना॑मेति निष्कृ॒तमृ॑तस्य योनि॑मा॒सद्मदि॑त्याः स॒दो-
ऽस्य॑दि॒त्याः स॒द् आ सी॑दैष वो देव स॒वितः॑ सोम॒स्त॑ र॒क्षध्वं
मा वो द॑भदे॒तत् त्व॑ सोम दे॒वो दे॒वानु॑पा॒गा इ॒दम॑हं म॒नुष्यो॑
म॒नुष्या॑न्त्स॒ह प्र॒जया॑ स॒ह रा॒यस्पोषे॑ण नमो दे॒वेभ्यः॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑
इ॒दम॑हं निर्व॑रुणस्य पाशा॒त्सुव॑र॒भि (७)

वि ख्ये॑षं वैश्वान॒रं ज्योति॑र॒ग्ने व्र॑तप॒ते त्वं व्र॑तानां व्र॒तप॑तिरसि
या म॑म त॒नूस्त्वय्य॑भू॒दिय॑ सा म॒यि या तव॑ त॒नूर्मय्य॑भू॒देषा॑ सा
त्वयि॑ यथाय॒थं नो॑ व्र॒तप॑ते व्र॒तिनो॑व्र॒तानि॑॥ (८)

गातुविद्भ्येकत्रिंशच्च॥ [४]

अत्य॑न्या॒नगां॑ ना॒न्यानु॑पा॒गाम॑र्वा॒क्ता परै॑रवि॒दं परो॑ऽव॒रैस्तं
त्वा जुषे॑ वैष्ण॒वं दे॒वय॑ज्यायै दे॒वस्त्वा स॒विता॑ म॒ध्वाऽन॒क्तोष॑धे

त्रायस्वेन॑ स्वधिते॑ मेन॑ हि॑सीर्दिवम॑ग्रेण॑ मा लेखी॑रन्तरि॑क्षं
मर्ध्येन॑ मा हि॑सीः पृथिव्या॑ सं भव॑ वनस्पते॑ शत॑बल॒शो वि रो॑ह
सहस्र॑बल॒शा वि वय॑ रुहेम॒ यं त्वाऽय॑ स्वधिति॑स्तेति॑जानः
प्रणि॑नाय॒ मह॑ते सौभ॑गायाऽच्छि॑न्नो रायः॑ सुवीरः॑ ॥ (९)

यं दशं च॥ [५]

पृथिव्यै॑ त्वाऽन्तरि॑क्षाय॑ त्वा दि॒वे त्वा शु॒न्यतां॑ लो॒कः
पितॄ॑षद॒नो यवो॑ऽसि॒ यवया॑स्मद् द्वेषो॑ यवया॒रातीः॑ पितॄ॒णां
सद॑नमसि॒ स्वावे॑शोऽस्य॒ग्रेणा॑ नै॒तृणां॑ वन॒स्पति॑रधि॒ त्वा स्था॑स्यति
तस्य॑ वि॒त्ताद्दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता मध्वा॑ऽनक्तु॒ सुपि॑प्पलाभ्य॒स्त्वौष॑धीभ्य॒
उद्वि॑वः स्तभा॒नान्तरि॑क्षं पृ॒ण पृथि॑वीमुप॑रेण॒ दृ॒ह ते ते
धामा॑न्यु॒श्मसी॑ (१०)

ग॒मध्ये गा॒वो यत्र॑ भूरि॑शृङ्गा अ॒यासः॑। अत्रा॑ह॒ तदुरु॑गा॒यस्य॑
विष्णोः॑ प॒रमं॑ प॒दम॑व॒ भाति॑ भूरैः॑॥ विष्णोः॑ कर्मा॑णि पश्य॒त॒ यतो॑
व्र॒तानि॑ पस्प॒शे। इन्द्र॑स्य॒ युज्यः॑ सखा॑॥ तद्विष्णोः॑ प॒रमं॑ प॒दं सदा॑
पश्य॑न्ति सूर॒यः। दि॒वीव॑ चक्षु॒रात॑तम्॥ ब्र॒ह्मव॑नि॒ त्वा क्षत्र॑वनि॑
सुप्र॑जा॒वनि॑ राय॒स्पोष॑वनि॒ पर्यू॑हामि॒ ब्रह्म॑ दृ॒ह क्षत्रं॑ दृ॒ह प्र॒जां
दृ॒ह रा॒यस्पोष॑ दृ॒ह परि॑वीर॒सि परि॑ त्वा दै॒वीर्वि॑शो॑ व्यय॒न्तां
परी॑म॒ रा॒यस्पोषो॑ यज॑मानं॒ मनु॑ष्या॑ अ॒न्तरि॑क्षस्य॒ त्वा सा॒ना॒वव॑

गूहामि॥ (११)

उश्मसी पोषमेकात्रविंशतिश्च॥ [६]

इषे त्वोपवीरस्युपो देवान्देवीर्विशः प्रागुर्वहीरुशिजो बृहस्पते
धारया वसूनि हव्या ते स्वदन्तां देवं त्वष्टर्वसुं रण्व रेवंती
रमध्वमग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ उर्वश्यस्यायुरसि पुरुरवा
घृतेनाक्ते वृषणं दधाथां गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व त्रैष्टुभं जागंतं
छन्दोऽनु प्रजायस्व भवंतं (१२)

नः समनसौ समोकसावरेपसौ। मा यज्ञं हिंसिष्टं मा
यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट
ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा ते जुहोमि मा
देवानां मिथुयाकर्भागधेयम्॥ (१३)

भवतमेकत्रिंशच्च॥ [७]

आ दद ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽरभे धर्षा
मानुषान्द्व्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यपां पेरुरसि स्वात्तं चिथ्सदेव
हव्यमापो देवीः स्वदतैनं सं ते प्राणो वायुना गच्छतां
सं यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषां घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथां
रेवंतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽऽविंशतोरो अन्तरिक्ष सजूर्देवेन (१४)

वातेनाऽस्य हविषस्मना यज्ञ समस्य तनुवां भव वर्षीयो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त

आतानाऽन॒र्वा प्रेहि॑ घृ॒तस्य॑ कु॒ल्याम॑नु॒ सह प्र॒जया॑ सह
रा॒यस्पोषे॑णाऽऽपो॑ दे॒वीः शुद्धा॑युवः शुद्धा॑ यूयं दे॒वाः ॐङ्क॑ शुद्धा॑
व॒यं परि॑विष्टाः परि॒वेष्टा॑रो वो भूया॑स्म॥ (१५)

दे॒वेन॒ चतु॑श्चत्वारि॑शच्च॥ [८]

वाक्त् आ प्या॑यतां प्रा॒णस्त॒ आ प्या॑यतां चक्षु॑स्त॒ आ प्या॑यतां
श्रोत्रं॑ त॒ आ प्या॑यतां या ते॑ प्रा॒णाञ्छुग्ज॑गाम॒ या चक्षु॑र्या श्रोत्रं॑ यत्
ते॑ क्रूरं॑ यदास्थि॑तं तत् त॒ आ प्या॑यतां तत् त॑ ए॒तेन॑ शु॒न्धतां॑ नाभि॑स्त॒
आ प्या॑यतां पा॒युस्त॒ आ प्या॑यतां शुद्धाश्च॑रित्राः शम॒द्भ्यः (१६)

शमोष॑धीभ्यः शं पृ॒थिव्यै॑ शमहो॑भ्यामोष॑धे त्राय॑स्वेन॒
स्वधि॑ते॒ मेन॑ ॥ हि॑सी रक्ष॑सां भा॒गोऽसी॑दम॒ह ॥ रक्षो॑ऽधमं॒ तमो॑
नयामि॑ योऽस्मान् द्वेष्टि॑ यं च॒ वयं॑ द्विष्म॒ इदमे॑नमध॒मं तमो॑
नयामी॑षे त्वां घृ॒तेन॑ द्यावापृथि॒वी प्रो॒र्ण्वाथा॑मच्छि॒न्नो रायः॑ सु॒वीरं॑
उर्व॑न्तरि॒क्षम॑न्विहि॒ वायो॑ वीहि॑ स्तो॒काना॑ ॥ स्वा॒होर्ध्व॑न॒भसं॑ मा॒रुतं॑
गच्छ॑तम्॥ (१७)

अ॒द्भ्यो वीहि॑ पञ्च॑ च॥ [९]

सं ते॑ मन॑सा॒ मनः॑ सं प्रा॒णेन॑ प्रा॒णो जुष्टं॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं
घृ॒तव॑त्स्वाहैन्द्रः प्रा॒णो अङ्गे॑अङ्गे॒ नि दै॑व्यदैन्द्रो॑ऽपा॒नो अङ्गे॑अङ्गे
वि बो॑भुवद्दे॒वं त्वष्ट॑र्भूरि॑ ते॒ सः संमे॑तु विषु॑रूपा॒ यत्सल॑क्ष्माणो॒

भव॑थ दे॒व॒त्रा यन्त॑मव॑से॒ सखा॑योऽनु॒ त्वा मा॒ता पि॒तरो॑ मदन्तु॒
श्रीर॑स्य॒ग्निस्त्वा॑ श्रीणा॒त्वापः॑ सम॑रिण॒न्वात॑स्य (१८)

त्वा ध्र॒ज्यै पू॒ष्णो र॒ङ्हा अ॒पामोष॑धीना॒ꣳ रोहि॑ष्यै घृतं
घृत॑पावानः पिबत॒ वसा॑ वसापावानः पिबता॒न्तरि॑क्षस्य ह॒विर॑सि
स्वाहा॑ त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय दिशः प्र॒दिश॑ आ॒दिशो॑ वि॒दिश॑ उ॒द्दिशः॑
स्वाहा॑ दि॒ग्भ्यो नमो॑ दि॒ग्भ्यः॥ (१९)

वात॑स्या॒ष्टाविं॑शतिश्च॥ [१०]

स॒मु॒द्रं गच्छ॑ स्वाहा॒ऽन्तरि॑क्षं गच्छ॑ स्वाहा॑ दे॒वꣳ स॑वि॒तारं॑ गच्छ॑
स्वाहा॑ऽहोरा॒त्रे गच्छ॑ स्वाहा॑ मि॒त्रावरु॑णौ गच्छ॑ स्वाहा॑ सोमं॑ गच्छ॑
स्वाहा॑ य॒ज्ञं गच्छ॑ स्वाहा॑ छन्दा॑ꣳसि गच्छ॑ स्वाहा॑ द्यावा॑पृथि॒वी
गच्छ॑ स्वाहा॑ नभो॑ दि॒व्यं गच्छ॑ स्वाहा॑ऽग्निं वै॑श्वान॒रं गच्छ॑ स्वाहा॑
ऽद्भ्य॑स्त्वौष॑धीभ्यो॒ मनो॑ मे॒ हार्दि॑ यच्छ॒ तनू॑ त्वचं पु॒त्रं न॑प्तारमशीय
शुग॑सि॒ तम॑भि शोच॒ योऽस्मान् द्वेष्टि॑ यं च व॒यं द्विष्मो॑ धाम्नो॑धाम्नो
राज॑न्नि॒तो व॑रुण नो मुश्च॒ यदापो॑ अ॒घ्निया॑ वरु॒णेति॑ शपा॑महे॒ ततो॑
वरुण॑ नो मुश्च॥ (२०)

अ॒सि षड्विं॑शतिश्च॥ [११]

ह॒विष्म॑तीरि॒मा आपो॑ ह॒विष्मा॑न् दे॒वो अ॑ध्व॒रो ह॒विष्मा॑ꣳ आ
वि॑वासति ह॒विष्मा॑ꣳ अस्तु॑ सूर्यः॥ अ॒ग्नेर्वो॑ऽप॒न्नगृ॑हस्य॒ सद॑सि

सादयामि सु॒म्नाय॑ सु॒म्निनीः सु॒म्ने मा॑ धत्तेन्द्रा॒ग्नि॒योर्भा॒ग॒धेयीः॑ स्थ
मि॒त्रावरु॑णयोर्भा॒ग॒धेयीः॑ स्थ॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ भा॒ग॒धेयीः॑ स्थ य॒ज्ञे
जा॑गृत॥ (२१)

ह॒विष्मंती॑श्चतु॒स्त्रि॑शत्॥ [१२]

हृ॒दे त्वा॒ मन॑से त्वा दि॒वे त्वा॒ सूर्या॑य त्वो॒र्ध्वमि॒मम॑ध्वरं कृ॒धि
दि॒वि दे॒वेषु॑ हो॒त्रा यच्छु॑ सोमं राज॒त्रेह्य॑व रोह॒ मा भे॑र्मा सं
वि॒क्था मा त्वा॑ हि॒सिषं॑ प्र॒जास्त्वमु॒पाव॑रोह प्र॒जास्त्वामु॒पाव॑ रोहन्तु
शृ॒णोत्व॑ग्निः सु॒मिधा॒ हव॑ मे शृ॒ण्वन्त्वापो॑ धि॒षणा॑श्च दे॒वीः। शृ॒णोत॑
ग्रा॒वाणो वि॒दुषो॑ नु (२२)

य॒ज्ञश्च॑ शृ॒णोतु॑ दे॒वः स॑वि॒ता हव॑ मे। दे॒वीरा॑पो अ॒पां न॒पाद्य
ऊ॒र्मिर्ह॑वि॒ष्य इन्द्रि॒यावा॑न्म॒दिन्त॑म॒स्तं दे॒वेभ्यो॑ दे॒वत्रा॑ ध॒त्त शु॒क्रश्च॑
शु॒क्रपे॑भ्यो॒ येषां॑ भा॒गः स्थ॒ स्वाहा॑ कार्षि॑र॒स्यपा॑पां मृ॒धश्च॑ संमु॒द्रस्य॑
वो॒क्षित्या॑ उन्नये। यम॑ग्ने पृ॒थ्सु म॒र्त्यमा॑वो वा॒जेषु॑ यं जु॒नाः। स यन्ता॑
श॒श्वती॑रिषः॥ (२३)

नु स॒प्तच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [१३]

त्वम॑ग्ने रु॒द्रो अ॒सुरो॑ म॒हो दि॒वस्त्व॑श्च श॒र्धो मा॑रु॒तं पृ॒क्ष ई॒शिषे।
त्वं वा॒तैर॑रु॒णैर्या॑सि शङ्ग॒यस्त्वं॑ पू॒षा वि॑ध॒तः पा॑सि नु त्मना॑॥ आ वो
रा॒जा॒नम॑ध्वरस्य रु॒द्रश्च॑ हो॒तार॑श्च सत्य॒यज्ञ॑श्च रोद॑स्योः। अ॒ग्निं पु॒रा

तनयि॒बोर॒चित्ता॒द्धिर॑ण्यरूपमवसे कृणुध्वम्॥ अ॒ग्निर॒होता॒ निष॑सादा
यजी॑यानुपस्थे मा॒तुः सु॑र॒भावं॑ लो॒के। युवा॑ क॒विः पु॑रुनिष्ठ - (२४)

ऋ॒तावा॑ ध॒र्ता कृ॑ष्टीनामु॒त मध्य॑ इ॒द्धः॥ सा॒ध्वीम॑क॒र्देव॑वी॒तिं नो॑
अ॒द्य य॒ज्ञस्य॑ जि॒ह्वाम॑वि॒दाम॑ गु॒ह्याम्। स आ॒युरागा॑त्सु॒रभि॑र्वसा॒नो
भ॒द्राम॑क॒र्देव॑हू॒तिं नो॑ अ॒द्य॥ अ॒क्र॒न्दद॑ग्निः स्त॒नय॑न्नि॒व द्यौः क्षामा॑
रेरि॑ह॒द्वीरु॑धः सम॒ञ्जन्। सु॒द्यो ज॑ज्ञा॒नो वि॑हीमि॒द्धो अ॒ख्य॒दा रोद॑सी
भा॒नुना॑ भात्य॒न्तः॥ त्वे व॑सू॒नि पु॑र्वणीक (२५)

हो॒तर्दो॑षा वस्तो॒रेरि॑रे य॒ज्ञिया॑सः। क्षामे॑व वि॒श्वा भु॑वनानि
यस्मि॑न्त्स॒ सौभ॑गानि दधि॒रे पा॑व॒के॥ तुभ्यं॑ ता अ॒ङ्गिर॑स्तम॒
वि॒श्वाः सु॑क्षितयः पृथ॑क्। अ॒ग्ने का॑मा॒य येमि॑रे॥ अ॒श्याम॑ तं
का॒मम॑ग्ने॒ तवो॑त्य॒श्याम॑ र॒यि॑ स॒ रयि॑वः सु॒वीर॑म्। अ॒श्याम॑ वा॒जम॑भि
वा॒जय॑न्तोऽश्याम॑ द्यु॒मम॑जरा॒जरं॑ ते॥ श्रेष्ठं॑ यविष्ठ भार॒ताग्नै॑
द्यु॒मन्त॑माभ॑र। (२६)

वसो॑ पुरु॒स्पृह॑ स॒ रयि॑म्॥ स श्वि॑ता॒नस्त॑न्यतू रो॒चन॑स्था
अ॒जरे॑भिर्नान॑दद्वि॒र्यवि॑ष्ठः। यः पा॑व॒कः पु॑रु॒तमः॑ पु॒रूणि॑
पृथू॑न्य॒ग्निर॑नुयाति॒ भर्व॑न्॥ आयु॑ष्टे वि॒श्वतो॑ दध॒दय॑म॒ग्निर्व॑रे॒ण्यः।
पुन॑स्ते प्रा॒ण आय॑ति॒ परा॒ यक्ष्म॑ सु॒वामि॑ ते॥ आ॒युर्दा॑ अ॒ग्ने
ह॒विषो॑ जुषा॒णो घृ॑तप्र॒तीको॑ घृ॒तयो॑निरेधि। घृ॒तं पी॒त्वा मधु॑ चारु॒
गव्यं॑ पि॒तेवं पु॒त्रम॑भि (२७)

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे। अग्ने
जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं
परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते
स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्रे बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥
दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्- (२८)

यदेनं द्यौरजनयथ्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद्बुचि
रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाधियं
जनयथ्सूदयच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य
शिक्षोः। अग्रे रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः॥
अग्रे सहन्तमा भर द्युमनस्य प्रासहा रयिम्। विश्वा यश- (२९)

चर्षणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ तमग्रे पृतनासहं रयिं
सहस्व आ भर। त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः॥
उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे। स्तोमैर्विधेमाग्नये॥ वद्मा हि
सूनो अस्यद्वसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मान्नम्। स त्वं न ऊर्जसन्
ऊर्जं धा राजैव जेरवृके क्षेप्यन्तः॥ अग्न आयूँषि (३०)

पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने
पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषं रयिं मयि॥ अग्ने
पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् वक्षि यक्षि च॥

स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा वह। उप यज्ञः हविश्च नः॥
 अग्निः शुचिर्व्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः॥
 उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीं ष्यर्चयः॥ (३१)

पुरुनिष्ठः पुर्वणीक भराऽभि वयोभिर्य आयूःपि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च॥—————[१४]

[देवस्य रक्षोहर्णो विभूस्त्वः सोमात्यन्यानगां पृथिव्या इषे त्वाऽऽदे वाक्ते सं ते समुद्रः
 हविष्मतीरहृदे त्वमग्ने रुद्रश्चतुर्दश॥ देवस्य गमध्ये हविष्मतीः पवस एकत्रिंशत्॥ देवस्यार्चयः॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

आ ददे ग्रावा॑स्यध्वर॑कृद् देवेभ्यो॑ गम्भीरमिममध्वरं कृध्युत्तमेन॑
 पविनेन्द्राय॑ सोमः॑ सुषुतं॑ मधुमन्तं॑ पर्यस्वन्तं॑ वृष्टिवनिमिन्द्राय॑
 त्वा वृत्रघ्न॑ इन्द्राय॑ त्वा वृत्रतुर॑ इन्द्राय॑ त्वाऽभिमातिघ्न॑ इन्द्राय॑
 त्वाऽऽदित्यव॑त इन्द्राय॑ त्वा विश्वदै॑व्यावते श्वात्राः स्थ वृत्रतुरो॑
 राधोगूर्ता॑ अमृतस्य॑ पत्नीस्ता देवीर्देवत्रेमं॑ यज्ञं धत्तोप॑हृताः सोमस्य॑
 पिबतोप॑हृतो युष्माक॑ (१)

सोमः॑ पिबतु॑ यत्ते॑ सोम दिवि॑ ज्योतिर्यत् पृथिव्यां॑
 यदुराव॑न्तरिक्षे॑ तेना॒स्मै यज॑मानायोरु॒ राया॑ कृध्यधि॑ दात्रे वोचो॑
 धिष॑णे वीडू॒ सती॑ वीडयेथामूर्जं॑ दधाथामूर्जं॑ मे धत्तं॑ मा वाः
 हि॑सिषं॒ मा मा॑ हि॑सिष्टं॒ प्रागपा॑गुदगध॒राक्तास्त्वा॑ दिश॒ आ

धा॒व॒न्त्व॒म्ब॒ नि॒ ष्व॒र। य॒त्ते सो॒मादा॑भ्य॒ नाम॒ जागृ॑वि॒ तस्मै॑ ते सोम॒
सोमा॑य॒ स्वाहा॑॥ (२)

युष्माक॑ऽ स्वर॒ यत्ते॑ नव॒ च॥ [१]

वा॒चस्प॑तये॒ पव॑स्व॒ वाजि॑न् वृषा॒ वृष्णो॑ अ॒शुभ्या॑ ग॒भस्ति॑पूतो
दे॒वो दे॒वानां॑ प॒वित्र॑मसि॒ येषां॑ भा॒गोऽसि॒ तेभ्य॑स्त्वा॒ स्वां कृ॑तोऽसि॒
मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृ॒धि विश्वे॑भ्य॒स्त्वेन्द्रि॑येभ्यो॒ दिव्ये॑भ्यः॒ पार्थि॑वेभ्यो॒
मन॑स्त्वाष्ट्र॒र्वन्तरि॑क्ष॒मन्वि॑हि॒ स्वाहा॑ त्वा सु॒भवः॒ सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा
मरी॑चि॒पेभ्य॑ ए॒ष ते॒ योनिः॑ प्रा॒णाय॑ त्वा॥ (३)

वा॒चः स॒प्तच॑त्वारि॒शत्॥ [२]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒न्तर्य॑च्छ॒ मघ॑वन् पा॒हि सोम॑मुरु॒ष्य रा॒यः
समि॑षो॒ यज॑स्वान्तस्ते॒ दधामि॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरु॑र्वन्तरि॒क्ष
स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः॒ परै॑श्चान्त॒र्यामे॑ म॒घवन् मा॑दयस्व॒ स्वां कृ॑तोऽसि॒
मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृ॒धि विश्वे॑भ्य॒स्त्वेन्द्रि॑येभ्यो॒ दिव्ये॑भ्यः॒ पार्थि॑वेभ्यो॒
मन॑स्त्वाष्ट्र॒र्वन्तरि॑क्ष॒मन्वि॑हि॒ स्वाहा॑ त्वा सु॒भवः॒ सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा
मरी॑चि॒पेभ्य॑ ए॒ष ते॒ योनि॑रपा॒नाय॑ त्वा॥ (४)

दे॒वेभ्यः॑ स॒प्त च॑॥ [३]

आ वा॑यो भूष॒ शुचि॑पा॒ उप॑ नः स॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑ विश्व॒वार।
उपो॑ ते॒ अ॒न्यो म॒द्यम॑यामि॒ यस्य॑ दे॒व दधि॑षे पू॒र्वपे॑यम्॥

उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि वा॒य॒वे त्वेन्द्र॑वायू इ॒मे सु॒ताः। उ॒प॒ प्र॒यो॒भि॒रा
ग॑त॒मिन्द्र॑वो वा॒मु॒श॒न्ति हि॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसीन्द्र॑वा॒यु॒भ्यां त्वैष ते
यो॒निः स॒जोषा॑भ्यां त्वा॥ (५)

आ वा॒यो त्रि॑च॒त्वारि॑शत्॥ [४]

अ॒यं वा॑ मि॒त्रा॒वरु॑णा सु॒तः सोम॑ ऋ॒तावृ॑धा। म॒मेदि॑ह श्रु॒तं
ह॒वम॑। उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि मि॒त्रा॒वरु॑णाभ्यां त्वैष ते यो॒निर्ऋ॑ता॒यु॒-
भ्यां त्वा॥ (६)

अ॒यं वा॑ वि॒श॒तिः॥ [५]

या वा॑ क॒शा म॒धु॒म॒त्य॒श्वि॑ना सू॒नृता॑वती। तया॑ य॒ज्ञं मि॑मिक्षतम्।
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽस्य॒श्वि॒भ्यां त्वैष ते यो॒निर्मा॑र्ध्वी॒भ्यां त्वा॥ (७)

या वा॑म॒ष्टाद॑श॥ [६]

प्रा॒त॒र्यु॒जौ वि मु॑च्ये॒थाम॒श्वि॑ना॒वेह ग॑च्छतम्। अ॒स्य सोम॑स्य
पी॒तये॑॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽस्य॒श्वि॒भ्यां त्वैष ते यो॒निर्ऋ॑ति॒भ्यां त्वा॥ (८)

प्रा॒त॒र्यु॒जा॒वेका॑न्नवि॒श॒तिः॥ [७]

अ॒यं वे॒नश्चो॑द॒यत् पृ॒श्नि॑ग॒र्भा ज्योति॑र्ज॒रायू रज॑सो वि॒माने॑।
इ॒मम॑पा॒ सं॒ज्ञ॒मे सूर्य॑स्य॒ शिशुं॑ न वि॒प्रा म॒तिर्भी रि॑हन्ति॥

उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वेष ते योनिर्वीरतां पाहि॥ (९)

अयं वेनः पञ्चविंशतिः॥ [८]

तं प्रत्नथां पूर्वथां विश्वथेमथां ज्येष्ठतांतिं बर्हिषदं सुवर्विदं
प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिराऽऽशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे।
उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वेष ते योनिः प्रजाः पाहि॥ (१०)

तं षड्विंशतिः॥ [९]

ये देवा दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थाऽप्सुषदो
महिनैकादश स्थ ते देवा यज्ञमिमं जुषध्वमुपयामगृहीतो-
ऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्वं यज्ञं जिन्वं यज्ञपतिमभि
सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (११)

ये देवास्त्रिचत्वारिंशत्॥ [१०]

त्रिंशत्रयंश्च गणिनो रुजन्तो दिवं रुद्राः पृथिवीं च सचन्ते।
एकादशासो अप्सुषदः सुतं सोमं जुषन्तां सर्वनाय विश्वे॥
उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्वं यज्ञं जिन्वं
यज्ञपतिमभि सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष
ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१२)

त्रिंशद् द्विचत्वारिंशत्॥ [११]

उप॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य त्वा बृ॒हद्व॑ते वय॑स्वत उक्था॒युवे॑
यत् तं इन्द्र॑ बृ॒हद्वय॑स्तस्मै॑ त्वा वि॒ष्णावे॑ त्वैष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॑य
त्वोक्था॒युवे॑॥ (१३)

उप॒या॒मगृ॑हीतो द्वावि॑शतिः॥ [१२]

मूर्धा॑नं दि॒वो अ॑र॒तिं पृ॑थि॒व्या वै॑श्वान॒रमृ॑ताय॑ जा॒तम॒ग्निम्।
क॒विः॑ स॒म्राज॑म॒तिथिं॑ जना॑नामा॒सन्ना पात्रं॑ जनयन्त दे॒वाः॥
उप॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒ग्नये॑ त्वा वैश्वान॒राय॑ ध्रुवो॑ऽसि ध्रुव॑क्षि॒तिर्ध्रु॒वाणां॑
ध्रुव॑त॒मोऽच्यु॑तानाम॒च्युत॑क्षि॒त्तम॑ ए॒ष ते॒ योनि॑र॒ग्नये॑ त्वा
वैश्वान॒राय॑॥ (१४)

मूर्धा॑नं पञ्च॑त्रि॒शत्॥ [१३]

मधु॑श्च माध॑वश्च शु॒क्रश्च शु॒चिश्च॒ नभ॑श्च नभ॒स्य॑श्चेषश्चो॒र्जश्च॒
सह॑श्च सह॒स्य॑श्च तप॑श्च तप॒स्य॑श्चोप॒या॒मगृ॑हीतोऽसि स॒र्षोः॑
ऽस्य॑ ह॒स्प॒त्याय॑ त्वा॥ (१५)

मधु॑न्त्रि॒शत्॥ [१४]

इन्द्रा॑ग्नी आ ग॑तः सु॒तं गी॒र्भिर्नभो॑ वरे॑ण्यम्। अ॒स्य पा॑तं
धि॒येषि॑ता॥ उप॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑ग्नि॒भ्यां त्वैष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॑ग्नि॒भ्यां॑
त्वा॥ (१६)

इन्द्रा॑ग्नी वि॒शतिः॥ [१५]

ओमांसश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आ गता दाश्वांसो
दाशुषः सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१७)

इन्द्राग्नी ओमांसो विश्वेतिर्विश्वेतिः॥ [१६]

मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम्।
विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रं सहोदामिह तं हुवेम॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय
त्वा मरुत्वन्ते॥ (१८)

मरुत्वन्तं षड्विंशतिः॥ [१७]

इन्द्रं मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याति अपिबः सुतस्य।
तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मरुत्वन्ते॥ (१९)

इन्द्रेकात्रिंशत्॥ [१८]

मरुत्वा इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय।
आ सिञ्चस्व जठरे मध्व ऊर्मिं त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम्॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मरुत्वन्ते॥ (२०)

इन्द्रं मरुत्वो मरुत्वानेकात्रिंशदेकात्रिंशत्॥ [१९]

महा९ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमा९ इवा
स्तोमैर्वथ्सस्य वावृधे॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते
योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२१)

महानेकात्रविंशतिः॥ [२०]

महा९ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः
सहोभिः। अस्मद्रियग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत॥
उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२२)

महानृवत्पञ्चविंशतिः॥ [२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि दाशुषे। उपोपेन्नु
मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतो-
ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥ कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पांसि जन्मनी।
तुरीयादित्य सवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि॥ यज्ञो
देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वोऽर्वाचीं
सुमतिर्ववृत्याद्९होश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवस्व आदित्येष
ते सोमपीथस्तेन मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो
या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥ (२३)

वः सप्तविंशतिश्च॥ [२२]

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्य९ सावीः।
वामस्य हि क्षयस्य देव भूररया धिया वामभाजः स्याम॥

उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि॒ दे॒वाय॑ त्वा स॒वि॒त्रे॥ (२४)

वामं चतुर्विंशतिः॥ [२३]

अद॑ब्धेभिः स॒वितः॑ पा॒युभि॑द्वं शि॒वेभि॑र॒द्य परि॑ पाहि नो॒
गय॑म्। हि॒र॒ण्य॒जिह्वः॑ सु॒वि॒ताय॑ न॒व्य॑से र॒क्षा मा॒कि॒र्नो अ॒घ॒श॑स॒
ई॒शत॑॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि॒ दे॒वाय॑ त्वा स॒वि॒त्रे॥ (२५)

अदब्धेभिस्त्रयोविंशतिः॥ [२४]

हि॒र॒ण्य॒पाणि॑मू॒तये॑ स॒वि॒ता॒र॒मुप॑ ह्वये। स चे॒त्ता दे॒वता॑ प॒दम्॥
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि॒ दे॒वाय॑ त्वा स॒वि॒त्रे॥ (२६)

हिरण्यपाणिं चतुर्दश॥ [२५]

सु॒शर्मा॑ऽसि सु॒प्रति॑ष्ठा॒नो बृ॒ह॒दु॒क्षे नम॑ ए॒ष ते॒ योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा
दे॒वेभ्यः॑॥ (२७)

सुशर्मा द्वादश॥ [२६]

बृ॒ह॒स्पति॑सु॒तस्य॑ त इ॒न्दो इन्द्रि॒याव॑तः प॒त्नीव॑न्तं ग्र॒हं
गृ॒ह्णाम्य॑ग्ना(३)इ प॒त्नी॒वा(३)ः स॒जूर्दे॒वेन॑ त्वष्ट्रा सोमं पिब॒
स्वाहा॑॥ (२८)

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदश॥ [२७]

ह॒रि॒र॒सि हा॒रि॒यो॒ज॒नो ह॒र्योः॑ स्था॒ता व॒ज्र॑स्य भ॒र्ता पृ॒श्नेः॑ प्रे॒ता

तस्य॑ ते देव सोमेष्ट्य॑जुषः स्तु॒तस्तो॑मस्य श॒स्तोक्थ॑स्य हरि॑वन्तं
ग्रहं॑ गृह्णामि ह॒रीः स्थ॒ हर्यो॑र्धा॒नाः सह॑सो॒मा इन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑॥ (२९)

हरिः षड्विंशतिः॥ [२८]

अ॒ग्न आ॒यूँषि॑ पव॒स आ सु॒वोर्ज॑मिषं च नः। आ॒रे बा॑धस्व
दु॒च्छुना॑म्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒ग्रये॑ त्वा तेज॑स्वत ए॒ष ते योनि॑र॒ग्रये॑
त्वा तेज॑स्वते॥ (३०)

अ॒ग्न आ॒यूँषि॑ त्रयो॑वि ५शतिः॥ [२९]

उ॒त्तिष्ठ॑न्नोज॑सा सह पी॒त्वा शि॒प्रे अ॒वेप॑यः। सोम॑मिन्द्र च॒मू
सु॒तम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य॒ त्वौज॑स्वत ए॒ष ते योनि॑रिन्द्रा॑य॒
त्वौज॑स्वते॥ (३१)

उ॒त्तिष्ठ॑न्नेक॑वि ५शतिः॥ [३०]

त॒रणि॑र्वि॒श्वद॑र॒शतो॑ ज्योति॑ष्कृ॒दसि॑ सूर्य॑। वि॒श्वमा॑ भा॒सि
रोच॑नम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॑ सूर्या॑य त्वा भ्राज॑स्वत ए॒ष ते योनिः॑
सूर्या॑य त्वा भ्राज॑स्वते॥ (३२)

त॒रणि॑र्वि ५शतिः॥ [३१]

आ प्या॑यस्व मदि॒न्तम् सोम॑ वि॒श्वाभि॑रू॒तिभिः॑। भवा॑ नः
स॒प्रथ॑स्तमः॥ (३३)

आ प्या॑यस्व नव॑॥ [३२]

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः।
अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याऽभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान्॥ (३४)

ईयुरेकान्नविंशतिः॥ [३३]

ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि
ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वतीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं
त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां
त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्रां त्वा सादयामि
बृहज्ज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं त्वा
सादयामि॥ (३५)

ज्योतिष्मतीः पट्विंशत्॥ [३४]

प्रयासाय स्वाहाऽऽयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा
संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे स्वाहा
शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥ [३५]

चित्तं सन्तानेन भवं यक्रा रुद्रं तन्निम्ना पशुपतिं
स्थूलहृदयेनाग्निं हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मत्स्राभ्यां
महादेवमन्तःपार्श्वेनौषिष्ठहनं शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥ (३७)

चित्तमष्टादश॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी। अर्वाचीनः सु ते
मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं
एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (३८)

आ तिष्ठ षड्विंशतिः॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवसमृषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं
च मानुषाणाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (३९)

इन्द्रमित्रयोर्विंशतिः॥ [३८]

असावि सोमं इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गंहि। आ त्वा
पृणक्तिन्द्रियं रजः सूर्यं न रश्मिभिः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४०)

असावि सप्तविंशतिः॥ [३९]

सर्वस्य प्रतिशीवरी भूमिस्त्वोपस्थ आऽधिता स्योनाऽस्मै
सुषदा भव यच्छास्मै शर्म सप्रथाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा
षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४१)

सर्वस्य षड्विंशतिः॥ [४०]

महाः इन्द्रो वज्रबाहुः षोडशी शर्म यच्छतु। स्वस्ति नो मघवां
करोतु हन्तु पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा

षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४२)

सर्वस्य महान्मद्विंशतिः षड्विंशतिः॥ [४१]

सजोषां इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहञ्छूर विद्वान्।
जहि शत्रूँ रप मृधो नुदस्वाऽथाभयं कृणुहि विश्वतो नः॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
षोडशिनै॥ (४३)

सजोषांस्त्रिंशत्॥ [४२]

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय
सूर्यम्॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्रेः।
आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च॥
अग्रे नयं सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्।
युयोध्यस्मञ्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम॥ दिवं गच्छ
सुवः पत रूपेण (४४)

वो रूपमभ्यैमि वयंसा वयः। तुथो वो विश्ववेदा वि भञ्जतु
वर्षिष्ठे अधि नाके॥ एतत् ते अग्रे राध ऐति सोमच्युतं तन्मित्रस्य
पथा नयर्तस्य पथा प्रेतं चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता
नयन्तीर्ब्राह्मणमद्य राध्यासमृषिमार्षेयं पितृमन्तं पैतृमत्यं
सुधातुदक्षिणं वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्वात्रा
देवत्रा गच्छतु मधुमतीः प्रदातारमा विशतानवहायास्मान् देवयानेन

पथेत सुकृतां लोके सीदत तन्नः सङ्स्कृतम्॥ (४५)

रूपेण सदस्यैरष्टादश च॥ [४३]

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः।
त्वष्टा विष्णुः प्रजया स० रराणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥ समिन्द्र
णो मनसा नेषि गोभिः स० सूरिभिर्मघवन्त्स० स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा
देवकृतं यदस्ति सं देवानां० सुमत्या यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा
पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा स० शिवेन। त्वष्टा नो अत्र
वरिवः कृणो- (४६)

त्वनु माष्टु तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वां प्रयति यज्ञे
अस्मिन्नग्रे होतारमवृणीमहीह। ऋधगयादृधगुताशमिष्टाः प्रजानन्
यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म य आजग्म
सवनेदं जुषाणाः। जक्षिवा०सः पपिवा०सश्च विश्वेऽस्मे धत्त
वसवो वसूनि॥ यानाऽवह उशतो देव देवान्तान् (४७)

प्रेरयु स्वे अग्रे सधस्थै। वहमाना भरमाणा हवी०षि वसुं
घर्म दिवमा तिष्ठतानु॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां योनिं
गच्छ स्वाहैष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरः स्वाहा देवा
गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमं नो देव देवेषु
यज्ञं० स्वाहा वाचि स्वाहा वार्ते धाः॥ (४८)

कृणोतु तानष्टाचत्वारि०शच्च॥ [४४]

उ॒रु॑ हि राजा वरु॑णश्चकार॒ सूर्या॑य पन्था॒मन्वे॑त॒वा उ॑। अ॒पदे॑
पादा॒ प्रति॑धातवेऽकरु॒ताप॑व॒क्ता हृ॑दया॒विधि॑श्चित्॥ श॒तं ते॑ राजन्
भि॒षजः॑ स॒हस्र॑मु॒र्वी ग॑म्भीरा सु॒मति॑ष्ठे अस्तु। बाध॑स्व॒ द्वेषो॑ निर्ऋ॒तिं
परा॒चैः कृतं॑ चि॒देनः॒ प्र मु॑मुग्ध्यस्मत्॥ अ॒भिष्टि॑तो वरु॑णस्य॒ पाशो॑-
ऽग्नेर॒नीक॑म॒प आ वि॑वेश। अपा॑ नपात् प्र॒तिर॑क्ष॒न्नसु॑र्यं दमे॑दमे (४९)

स॒मिधं॑ यक्ष्य॒ग्ने॥ प्र॒ति ते॑ जि॒ह्वा घृ॑तमुच्च॒रण्ये॑त्समु॒द्रे ते॒
हृ॑दयम॒प्स्वन्तः॑। सं त्वा॑ वि॒शन्त्वो॑षधीरु॒ताऽऽपो॑ य॒ज्ञस्य॑ त्वा
य॒ज्ञप॑ते ह॒विर्भिः॑॥ सू॒क्तवा॒के न॑मोवा॒के वि॑धे॒माव॑भृथ निच॒ङ्कुण॑
निचे॒रुर॑सि निच॒ङ्कुणा॑व॒ देवै॑र्दे॒वकृ॑त॒मेनो॑ऽया॒डव॒ मर्त्यै॑र्म॒र्त्यकृ॑तमु॒रोरा
नो॑ देव रि॒षस्या॑हि सु॒मित्रा॑ न॒ आप॒ ओष॑धयः (५०)

सन्तु दु॒र्मित्रा॑स्तस्मै भूया॒सुर्यो॑ऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मो
दे॒वीरा॑प ए॒ष वो॒ गर्भ॑स्तं वः सु॒प्रीत॑ः सुभृ॑तम॒कर्म॑ दे॒वेषु॑ नः सु॒कृतो॑
ब्रू॒तात् प्र॒तियु॑तो वरु॑णस्य॒ पाशः॑ प्र॒त्यस्तो॑ वरु॑णस्य॒ पाश॑ एधो॑-
ऽस्ये॒धिषी॑महि॒ समि॑द॒सि तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ मयि॒ धेह्य॑पो अ॒न्व॑चा॒रिष॑
रसे॑न॒ सम॑सृक्ष्महि। पय॑स्वा॒ अग्न॑ आ॒गमं॑ तं मा॒ स॒ सृज॑
वर्च॑सा॥ (५१)

दमे॑दम॒ ओष॑धय॒ आ षट् च॑॥ [४५]

यस्त्वा॑ हृ॒दा की॒रिणा॒ मन्य॑मा॒नोऽम॑र्त्य॒ मर्त्यो॑ जोह॑वीमि।

जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्रे अमृतत्वमश्याम्॥ यस्मै
 त्व९ सुकृते जातवेद उ लोकमग्रे कृणवः स्योनम्। अश्विन९ स
 पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्त९ रयिं नशते स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसो-
 ऽवृत्रन् कामकातयः। न त्वामिन्द्रातिं रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम
 इन्द्र ममाद नीथेनीथे मघवान९ (५२)

सुतासः। यदी९ सुबाधः पितरं न पुत्राः संमानदक्षा अवसे
 हवन्ते॥ अग्रे रसेन तेजसा जातवेदो वि रोचसे। रक्षोहा-
 ऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिष९ रसेन समसृक्षमहि। पयस्वा९
 अग्र आऽगमं तं मा स९ सृज वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिरहिकमस्यग्रे
 विभावसुः। स्याम ते सुमतावपि॥ त्वामग्रे वसुपतिं वसूनामभि प्र
 मन्दे (५३)

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि प्याम
 पृथ्सुतीर्मर्त्यानाम्। त्वामग्रे वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम्।
 स नो रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः
 पुर एतु प्रभिन्दन्। अय९ शत्रूञ्जयतु जरहृषाणोऽयं वाजं जयतु
 वाजसातौ॥ अग्निनाऽग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाङ्
 जुह्वस्यः॥ त्व९ ह्यग्रे अग्निना विप्रो विप्रेण सन्धस्ता। सखा
 सख्या समिध्यसे॥ उदग्रे शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥ (५४)

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

दे॒वा॒सु॒राः सं॒य॑त्ता आ॒स॒न् ते दे॒वा वि॑ज॒य॒मु॒प॒य॒न्तोऽग्नौ॑
वा॒मं व॒सु सं न्य॑दध॒ते॒द॒मु॒ नो भ॑विष्यति॒ यदि॑ नो जे॒ष्य॒न्तीति॑
तद॒ग्नि॒र्य॒काम॑यत् तेनापा॑क्रामत् तद्दे॒वा वि॑जित्या॒वरु॑रु॒त्स॒मा॒ना
अ॒न्वा॒य॒न् तद॑स्य॒ सह॑साऽदि॒त्सन्त॑ सोऽरो॒दी॒द्यद॑रो॒दीत् तद्ब्रु॑द्रस्य
रु॒द्रत्वं यद॑श्वशी॒यत् तद् (१)

र॒ज॒त॑ हिर॒ण्य॑म॒भ॒वत् तस्मा॑द्र॒ज॒त॑ हिर॒ण्य॑मदक्षि॒ण्य॑म॒श्रुज॑
हि यो ब॒र्हिषि॑ ददाति॒ पुरा॑ऽस्य॒ संव॑त्स॒राद्गृ॑हे रु॒दन्ति॑ तस्मा॑द्ब॒र्हिषि॑
न दे॒य॑ इ॒त् सोऽग्नि॑र॒ब्रवी॑द्वा॒ग्यं॒सा॒न्यथ॑ व इ॒दमि॑ति॒ पुन॑रा॒धेयं॑ ते
के॒वल॑मि॒त्य॒ब्रुव॑न्नृ॒षव॑त् खलु स इत्य॑ब्रवी॒द्यो म॑द्दे॒वत्य॑म॒ग्निमा॑दधा॒ता
इति॑ तं पू॒षाऽऽध॑त्त॒ तेन॑ (२)

पू॒षाऽऽध॑र्नोत् तस्मा॑त् पौ॒ष्णाः प॒शव॑ उच्यन्ते॒ तं त्व॑ष्टाऽऽध॑त्त॒
तेन॑ त्व॒ष्टाऽऽध॑र्नोत् तस्मा॑त् त्वा॒ष्ट्राः प॒शव॑ उच्यन्ते॒ तं म॑नुराऽध॑त्त॒
तेन॑ म॒नुराध॑र्नोत् तस्मा॑न्मा॒न॒व्यः प्र॒जा उच्यन्ते॑ तं धा॒ताऽऽध॑त्त॒ तेन॑
धा॒ताऽऽध॑र्नोत्सं॒वत्स॑रो वै धा॒ता तस्मा॑त्सं॒वत्स॑रं प्र॒जाः प॒शवोऽनु॑ प्र
जा॒यन्ते॑ य ए॒वं पु॑नरा॒धेय॑स्यर्द्धिं वे- (३)

द॒ध्नो॒त्ये॒व योऽस्यै॒वं ब॒न्धु॒तां वे॒द् ब॒न्धु॒मान् भ॑वति भा॒ग॒धेयं॑ वा
अ॒ग्निरा॑हि॒त इ॒च्छ॒मानः॑ प्र॒जां प॒शून् यज॑मान॒स्योप॑ दो॒द्रावो॒द्वास्य॑

पुन॒रा द॑धीत भा॒ग॒धेये॑नै॒वैन॑ꣳ सम॑र्धयत्यथो शान्ति॑रे॒वास्यै॑षा
 पुन॑र्वस्वो॒रा द॑धीतै॒तद्वै पुन॑रा॒धेय॑स्य नक्ष॑त्रं यत्पुन॑र्वसू स्वाया॑मे॒वैन॑
 दे॒वता॑यामा॒धाय॑ ब्रह्म॑वर्च॒सी भ॑वति द॒र्भेरा द॑धात्यया॑तयाम॒त्वाय॑
 द॒र्भेरा द॑धात्य॒द्ध्य ए॒वैन॑मोष॒धीभ्योऽव॑रु॒ध्याऽऽध॑त्ते पञ्च॑कपालः
 पुरो॑डाशो भवति पञ्च॒ वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभ्य॑ ए॒वैन॑मव॒रुध्याऽऽध॑त्ते॥ (४)

अशी॑यत् तत् तेन॒ वेदं॒ दुर्भेः पञ्च॑विंशतिश्च॥ [१]

परा॒ वा ए॒ष य॒ज्ञं प॒शून् व॑पति योऽग्नि॑मु॒द्वास॑यते पञ्च॑कपालः
 पुरो॑डाशो भवति पा॒ङ्क्तो य॒ज्ञः पा॒ङ्क्तो प॒शवो॑ य॒ज्ञमे॒व प॒शून् व॑ रु॒न्धे
 वीर॑हा वा ए॒ष दे॒वानां॑ योऽग्नि॑मु॒द्वास॑यते न वा ए॒तस्य॑ ब्राह्म॒णा
 ऋ॒ताय॑वः पुरा॑ऽन्नम॒क्षन् प॒ङ्क्तो या॒ज्यानु॑वा॒क्या भ॑वन्ति पा॒ङ्क्तो य॒ज्ञः
 पा॒ङ्क्तः पुरु॑षो दे॒वाने॒व वी॒रं नि॑रव॒दाया॒ग्निं पुन॑रा (५)

ध॑त्ते श॒ताक्ष॑रा भवन्ति श॒तायुः पुरु॑षः श॒तेन्द्रि॑य आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये
 प्र॑ति तिष्ठति यद्वा अ॒ग्निरा॑हि॒तो न॒र्ध्यते॒ ज्यायो॑ भा॒ग॒धेय॑
 नि॒काम॑य॒मानो॒ यदा॑ग्नेयꣳ स॒र्वं भ॑वति सै॒वास्य॑र्धिः सं वा
 ए॒तस्य॑ गृ॒हे वाक् सृ॑ज्यते योऽग्नि॑मु॒द्वास॑यते स वाचꣳ सꣳसृ॑ष्टां
 यज॑मान ई॒श्वरोऽनु॑ परा॑भवितो॒र्विभ॑क्तयो भवन्ति वा॒चो वि॒धृत्यै॒
 यज॑मान॒स्याप॑राभावाय (६)

विभ॑क्तिं करोति ब्रह्मै॒व तद॑करुपाꣳशु य॑जति यथा॒ वामं॑ वसुं
 वि॒विदा॑नो गू॒हति॒ तादृ॑गे॒व तद॑ग्निं प्र॑ति स्विष्ट॑कृतं निरा॑ह यथा॒

वामं वसुं विविदानः प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा
 प्रयाजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशव
 एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती (७)

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति कृतयजुः
 सम्भृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो
 खलु सम्भृत्या एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्धौ
 पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः पुनरुत्सृष्टोऽनङ्घ्रान्
 पुनराधेयस्य समृद्धौ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं
 जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं तत (८)

एवैनमव रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
 तस्य वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं
 चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नाऽऽर्तिमाच्छति
 यजमानः॥ (९)

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती ततः षट्त्रिंशच्च॥ [२]

भूमिर्भूम्रा द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थे ते देव्यदिते-
 ऽग्निमन्त्रादमन्त्राद्यायाऽऽदधे॥ आऽयं गौः पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं
 पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः॥ त्रिंशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय
 शिश्रिये। प्रत्यस्य वह द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना।
 व्यख्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा (१०)

क्रुद्धः परोवपं मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्रे तत्
 तव पुनस्त्वोदीपयामसि॥ यत् ते मन्युपरोत्तस्य पृथिवीमनु
 दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसंवश्च समाभरन्॥
 मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु।
 बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त ते
 अग्रे समिधः सप्त जिह्वाः सप्त (११)

ऋषयः सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त
 योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्र इषाऽऽयुषा।
 पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि वर्तस्वाग्रे पिन्वस्व धारया।
 विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि॥ लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या
 आज्यं जुषाणा वियन्तु केतुः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा वियन्तु विवस्वा९ अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा वियन्तु॥ (१२)

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नृऋयोदश च॥ [३]

भूमिर्भूमा द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै
 जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कंसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
 ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञियां ऋग्भिर्गार्हपत्यमा
 दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं
 नोपानमृत्सैतं (१३)

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपांनमद्यत्सर्पराज्ञियां
 ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो अस्यामेवैनं
 प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापहुत एवास्मै तत्
 पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवैनं यत्ते मन्युपरोप्तस्येत्याह
 देवताभिरे- (१४)

वैनं सं भरति वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते योऽग्निमुद्वासयते
 बृहस्पतिवत्यर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं
 सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा
 इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सप्त तै
 अग्ने समिधः सप्त जिह्वा - (१५)

इत्याह सप्तसप्त वै संस्रधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव
 रुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति
 यजमानमेवोर्जा च रय्या चोभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा
 अस्माल्लोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिल्लोके व्यतृष्यन्त इमं
 लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमान् जुहवुस्त आर्ध्रुवन् ते
 सुवर्गल्लोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीत स एतान्
 होमाञ्जुहुयाद्यामेवाऽऽदित्या ऋद्धिमाध्रुवन् तामेवध्नोति॥ (१६)

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविंशतिश्च॥ [४]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नयै। आरे अस्मे च

शृण्वते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतः शुक्रं दुदुहे अहयः। पयः
 सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या अयम्।
 अपाः रेताः सि जिन्वति॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता
 यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः। यमप्रवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं
 विभुवं विशेर्विशे॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या (१७)

उभा राधसः सह मादयध्वै। उभा दाताराविषाः रयीणामुभा
 वाजस्य सातये हुवे वाम्॥ अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो
 अरोचथाः। तं जानन्नग्र आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्॥ अग्र
 आयूषि पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
 अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषः रयिं (१८)

मयि॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान्
 वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहाऽऽवह। उप
 यज्ञः हविश्च नः॥ अग्निः शुचिर्व्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः।
 शुचीं रोचत आहुतः॥ उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव
 ज्योतीः ष्यर्चयः॥ आयुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मै (१९)

देहि वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहि तनूपा अग्नेऽसि तनुवं
 मे पाह्यग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृण चित्रावसो स्वस्ति ते
 पारमशीयेन्धानास्त्वा शतः हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो
 वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतः सुवीरांसो अदाभ्यम्। अग्ने

सपत्नदम्भनं वरषिष्ठे अधि नाकै॥ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसाऽगथाः
समृषीणां स्तुतेन सं प्रियेण धाम्ना॥ त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं
मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज॥ (२०)

आहुवर्च्यै रयि मे वर्चसा सप्तदश च॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिदं प्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो
गृहे॥ अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो भक्षीय सहः स्थ
सहो वो भक्षीयोर्जः स्थोर्ज वो भक्षीय रेवंती रमध्वमस्मिँल्लोकै-
ऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽप गात
बह्वीर्मे भूयास्त (२१)

संहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽऽगौपत्येनाऽ-
ऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥
उप त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि।
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानः स्वे दमे॥
स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये॥
अग्ने (२२)

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः॥ तं त्वां
शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाः।
अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयि दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यत
रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेडाः स्थ मधुकृतः

स्यो॒ना माऽऽवि॑ंश॒तेरा॒ मदः॑। स॒हस्र॒पोषं॑ वः पु॒ष्यासं॑ (२३)

मयि॑ वो रायः॑ श्रयन्ताम्॥ तथ्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑ देवस्य॑
धीमहि॑। धियो॒ यो नः॑ प्रचोदयात्॥ सो॒मान॒ः स्व॑रणं कृणुहि
ब्र॒ह्मण॑स्पते। क॒क्षीव॑न्तं॒ य औ॑शिजम्॥ क॒दा च॑न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑
सश्च॑सि दा॒शुषे॑। उ॒पोपे॑न्नु म॒घव॑न् भूय॒ इन्नु॑ ते दानं॑ देवस्य॑ पृच्यते॥
परि॑ त्वाऽग्ने॒ पुरं॑ वयं विप्रः॑ सहस्य॑ धीमहि। धृष॑द्वर्णं दि॒वेदि॑वे भे॒त्तारं॑
भङ्गु॑रावतः॥ अ॒ग्ने गृह॑पते सु॒गृह॑पतिर॒हं त्वया॑ गृह॑पतिना भूयासः॑
सु॒गृह॑पतिर्मया॒ त्वं गृह॑पतिना भूयाः॒ शत॑ हिमा॒स्तामा॑शिष॒मा शा॑से
तन्त॑वे ज्योति॑ष्मतीं॒ तामा॑शिष॒मा शा॑सेऽमु॒ष्मै ज्योति॑ष्मतीम्॥ (२४)

भूयास्त॒ स्वस्तये॑ऽग्ने॒ पुष्यासं॑ धृष॑द्वर्णमेका॒त्रिंशच्च॑॥ [६]

अयं॑ज्ञो वा ए॒ष यो॑ऽसा॒मोप॑प्रयन्तो॒ अध्व॑रमित्या॒ह
स्तोम॑मे॒वास्मै॑ युन॒त्तयु॑पेत्या॒ह प्र॒जा वै प॒शव॑ उपे॒मं लो॒कं
प्र॒जामे॒व प॒शूनि॑मं लो॒कमु॑पैत्य॒स्य प्र॒ताम॑नुद्युत॒मित्या॑ह सुव॒र्गो
वै लो॒कः प्र॒त्नः सु॑व॒र्गमे॒व लो॒कः स॒मारो॑हत्य॒ग्निर्मूर्धा॑ दि॒वः
क॒कुदि॑त्या॒ह मूर्धा॑न- (२५)

मे॒वैनः॑ स॒माना॑नो॒ करो॑त्यथो॒ देवलो॒कादे॒व म॑नुष्यलो॒के
प्रति॑तिष्ठत्य॒यमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॑रित्या॒ह मुख्य॑मे॒वैनं॑
करो॑त्यु॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॒हुव॑ध्या॒ इत्या॒हौजो॑ बल॑मे॒वाव॑ रुन्धे॒ऽयं
ते योनि॑र॒ऋत्वि॑य॒ इत्या॑ह प॒शवो॑ वै र॒यिः प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे॒ षड्भि॑रुप॑

तिष्ठते षड्वा- (२६)

ऋतवँ ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति षड्विंशत्तराभिरुपँ तिष्ठते द्वादशं
सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति तिष्ठति
यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवत्सरस्य
परस्तादाग्निपावमानीभिरुपँ तिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो
पुनात्येवोपँ तिष्ठते योगे एवास्यैष उपँ तिष्ठते (२७)

दमँ एवास्यैष उपँ तिष्ठते याज्ञैवास्यैषोपँ तिष्ठते यथा
पापीयाञ्छेयस आहृत्य नमस्यति तादृगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मै
देहीत्याहाऽऽयुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा
ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह (२८)

तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे
प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाह चित्रावसो स्वस्ति
ते पारमशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा
अभैषुर्व्युष्टिमेवाव रुन्ध इन्धानास्त्वा शतः (२९)

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म वै देवा असुराणां
शततरुहाः स्तृहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं
यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछम्बद्धारः सं त्वमग्ने सूर्यस्य

वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहं भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्ने
सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते॥ (३०)

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमहं षोडश च॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः
पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता
महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः स्थ सहो वो
भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्ज वो भक्षीये- (३१)

त्याहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः
पशूनेवात्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽपं गातेत्याह ध्रुवा एवेना
अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः संहितासिं
विश्वरूपीरिति वथ्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते
प्र (३२)

वा एषोऽस्माल्लोकाच्चवते य आहवनीयमुपतिष्ठते
गार्हपत्यमुप तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव
नि हुते गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवात्मन् धत्ते-
ऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादौ वीराः
प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठत - (३३)

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यतेत्याहा-
ऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तथ्संवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमानः

स्वर॑ण॒मित्या॑ह सोमपी॒थमे॒वाव॑ रुन्धे कृ॒णुहि॑ ब्र॒ह्मण॑स्पत॒ इत्या॑ह
ब्र॒ह्मव॑र्च॒समे॒वाव॑ रुन्धे क॒दा च॒न स्त॒रीर॒सीत्या॑ह न स्त॒रीः रात्रि॑
वसति॒ (३४)

य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निमु॑पतिष्ठते परि॑ त्वाऽग्ने॒ पुरं॑ व॒यमित्या॑ह
परि॒धिमे॒वैतं॑ परि॑ दधा॒त्यस्क॑न्दा॒याग्रे॑ गृहपत॒ इत्या॑ह
यथा॒य॒जुरे॒वैतच्छ्रु॑तः हिमा॒ इत्या॑ह श॒तं त्वा॑ हेम॒न्तानि॑न्धिषी॒येति॑
वावै॒तदा॑ह पु॒त्रस्य॒ नाम॑ गृह्णा॒त्यन्ना॒दमे॒वैनं॑ करोति॒ तामा॑शिष॒मा शा॑से
तन्त॑वे ज्योति॑ष्मती॒मिति॑ ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रोऽजा॑तः स्यात्ते॑ज॒स्व्ये॒वास्य॑
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सी पु॒त्रो जा॑यते॒ तामा॑शिष॒मा शा॑सेऽमु॒ष्मै ज्योति॑ष्मती॒मिति॑
ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रो जा॑तः स्यात् तेजं॑ ए॒वास्मिन्॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं
दधा॑ति॥ (३५)

ऊर्जं॑ वो भक्षी॒येति॑ प्र गार्ह॑पत्यमुपतिष्ठते वसति॒ ज्योति॑ष्मती॒मेका॒त्रिंशच्च॑॥ [८]

अ॒ग्निहो॑त्रं जु॒होति॑ यदे॒व किं॑ च॒ यज॑मानस्य॒ स्वं तस्यै॒व तद्रेतः॑
सिञ्च॑ति प्र॒जन॑ने प्र॒जन॑न॒ः हि॒ वा अ॒ग्निरथो॑षधीरन्त॑गता दहति॒
तास्ततो॑ भूय॑सीः प्रजा॑यन्ते॒ यत्सा॒यं जु॒होति॑ रेतं॒ ए॒व तथ्सि॑ञ्चति॒
प्रै॒व प्रा॑त॒स्तने॑न जनयति॒ तद्रेतः॑ सि॒क्तं न त्वष्ट्रा॑ऽवि॒कृतं॑ प्रजा॑यते
याव॑च्छो॒ वै रेत॑सः सि॒क्तस्य॑ (३६)

त्वष्टा॑ रू॒पाणि॑ वि॒करो॑ति॒ ताव॑च्छो॒ वै तत्प्रजा॑यत ए॒ष वै
दैव्य॑स्त्वष्टा॒ यो यज॑ते ब॒ह्वीभि॑रुप॑ तिष्ठते॒ रेत॑स ए॒व सि॒क्तस्य॑ बहु॒शो

रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति य एवं
विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्देवानां
वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह (३७)

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी
रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निं स्तवाम स नः स्तुतः पशून्
पुनर्दास्यतीति तेऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि
पशून्निर्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामां अकुर्वत् य एवं
विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवत्या- (३८)

दित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैत्सोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं
लोकमभ्यध्यायत्स इमं लोकमागत्य मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव
ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निं स्तवानि स मां स्तुतः
सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्निमस्तौत्स एनं स्तुतः सुवर्गं
लोकमगमयद्य - (३९)

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति सर्वमायुरेत्यभि
वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै
श्रेयान्भ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः
सं हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च पापीयाश्चासाते
ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यन्- (४०)

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमंस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी(३)र्नोप-

स्थेया(३) इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं याचति स इन्वै तमुपाच्छ्रित्यथ को देवानहरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत इत्येषा खलु वा - (४१)

आहिताग्रेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजापतिः पशूनसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविशन् ताञ्छन्दोभिरन्विच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विच्छति न तत्र जाम्यंस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपतिष्ठत इति यो वा अग्निं प्रत्यङ्मुपतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ् विष्वङ् प्रजयां पशुभिरेति कवातिर्यङ्गिवोपतिष्ठेत नैनं प्रत्योषति न विष्वङ् प्रजयां पशुभिरेति॥ (४२)

सिक्तस्य सह भवति यो यत्खलु वै पशुभिस्त्रयोदश च॥ [९]

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्रे। तत्त्वं बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्रे॥ मम नाम त्वं च जातवेदो वासंसी इव विवसानौ ये चरावः। आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं वि परिं दधावहे पुनस्ते॥ नमोऽग्नयेऽप्रतिविद्धाय नमोऽनाधृष्टाय नमः सम्राजे। अषाढो (४३)

अग्निर्बृहद्वया विश्वजिह्वसहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः॥ त्वत्पितारो अग्रे देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहिते मा धाः॥ अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं भगवत्तमोऽयं सहस्रसातमः। अस्मा अस्तु सुवीर्यम्॥ मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं

समिमं दधातु। या इष्टा उषसो निमृचंश्च ताः सं दधामि हविषा
घृतेन॥ पयस्वतीरोषधयः (४४)

पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सः
सृज॥ अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छुकेयं तन्मे राध्यताम्॥
अग्निः होतारमिह तं हुवे देवान् यज्ञियानिह यान् हवामहे॥ आ
यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य॥ कस्त्वा
युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति (४५)

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम्॥ अभिन्नो
घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदगन् पुनः। इध्मो वेदिः परिधयंश्च सर्वं
यज्ञस्याऽऽयुरनु सं चरन्ति॥ त्रयस्त्रिंशत्तन्तवो ये वितन्तिरे य इमं
यज्ञं स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतदधामि स्वाहा घर्मो देवाः
अप्येतु॥ (४६)

अपां ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन वाहसा॥
ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे॥
वैश्वानरस्य दसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः। उभा
पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा॥ पृष्ठो दिवि पृष्ठो
अग्निः पृथिव्यां पृष्ठो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा
पृष्ठो अग्निः स नो दिवा स (४७)

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्रे भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा
इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः॥ त्वमग्रे शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं
देवाः अभिशस्तेरमुश्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्रे
मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरः सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनः
सहस्रिणं वैश्वानर (४८)

वाजमग्रे तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हिकं
भुवनानामभिः श्रीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते
सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविभिः।
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनासि शिश्रथः कृतानि॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमः श्रथाय। अथा
वयमादित्य (४९)

व्रते तवानागसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्णो अकारिषं
जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखां करत् प्र ण आयूषि
तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषा-
ऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा
वचासि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो
हवामहे। आ तू न (५०)

उप गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि

दाशुषे यच्छताधि। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो
 धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु।
 अदितिः पात्वहंसः॥ महीम् षु मातरं सुव्रतानामृतस्य
 पत्नीमवसे हुवेम। तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीं सुशर्माणमदितिं
 सुप्रणीतिम्॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदितिं
 सुप्रणीतिम्। दैवीं नावं स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा
 स्वस्तये॥ इमां सु नावमाऽरुहं शतारित्रां शतस्फ्याम्।
 अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥ (५१)

दिवा स संहस्त्रिणं वैश्वानराऽऽदित्य तू नोऽनेहसं सुशर्माणमेकान्रविंशतिश्च॥ [११]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

सं त्वां सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिप्रसूतो
 यजमान इह मा रिषत्॥ आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि
 हुविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्मं सत्यौजाः सहोऽसि
 सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः
 सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाऽऽज्यस्याऽ-
 ऽज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायु- (१)

रसि सत्यशुष्ममसि सत्येन त्वाऽभि धारयामि तस्य ते भक्षीय

पश्चानां त्वा वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा दिशां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 क्षत्रस्य त्वौजसे यन्त्राय (२)

धर्त्राय गृह्णामि
 विशे त्वा यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय त्वा
 गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूरस्माकं हविर्देवानामशिषो
 यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा
 गृह्णामि॥ (३)

सत्यायुरोजसे यन्त्राय त्रयस्त्रिंशच्च॥

[१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासं
 धीरश्चेत्ता वसुविदुग्रोऽस्युग्रोऽहं संजातेषु भूयास-
 मुग्रश्चेत्ता वसुविदभिभूरस्यभिभूरहं संजातेषु भूयास-
 मभिभूश्चेत्ता वसुविद्युनज्मिं त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे
 जातवेदः। इन्द्रानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योग्जीवेम बलिहृतो

वयं तै॥ यन्मे अग्रे अस्य यज्ञस्य रिष्या- (४)

द्यद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विंणो। तेन हन्मि सपत्नं दुर्मरायुमेनं
दधामि निर्ऋत्या उपस्थे। भूर्भुवः सुवरुच्छुष्मो अग्रे यजमानायैधि
निशुष्मो अभिदासते। अग्रे देवैद्ध मन्विद्ध मन्द्रजिह्वामर्त्यस्य ते
होतर्मूर्धन्ना जिघर्मि रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि
प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाऽऽविश वागस्यैन्द्री संपत्क्षयणी (५)

वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविश
वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु
ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु
वरुषा ऋतूनां प्रीणामि ता मां प्रीताः प्रीणन्तु
शरदमृतूनां प्रीणामि सा मां प्रीता प्रीणातु
हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मां प्रीतौ प्रीणीता-
मग्रीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासम्-
ग्रेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासं (६)

दब्धिरस्यदब्धो भूयास-
ममुं दभेयमग्रीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयास-
मिन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययैन्द्रियाव्यन्नादो भूयास-
मिन्द्रस्याहं देवयज्ययैन्द्रियावी भूयासं
महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं

देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयम्॥ (७)

रिष्यात्सपत्नक्षयण्यन्नादो भूयासुः षट्त्रिंशच्च॥ [२]

अग्निर्मा दुरिष्ठात् पातु सविताऽघशंसाद्यो मेऽन्ति दूरै-
ऽरातीयति तमेतेन जेषु सुरूपवर्षवर्ण एहीमान् भद्रान्
दुर्याः अभ्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृद्धमिड एह्यदित
एहि सरस्वत्येहि रन्तिरसि रमन्तिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टि
तेऽशीयोपहूत उपहूतं (८)

तेऽशीय सा मै सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा
तच्छ्लेकेयं यज्ञो दिवः रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः
पन्थास्तेन यज्ञो देवाः अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मान्नाय
उत यज्ञाः सचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी
जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नो- (९)

ऽसि जुष्टि ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
यज्ञं समिमं दधातु बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह
मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे
मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे
पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा
मा मै क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (१०)

उपहूतं जुष्टा नस्त्वा षट् च॥ [३]

ब॒रुहिषो॒ऽहं दै॒वय॒ज्यया॑ प्र॒जावा॑न् भूयासं नरा॒शः स॑स्या॒हं
 दै॒वय॒ज्यया॑ पशु॒मान् भू॑यासम॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृतो॒ऽहं दै॒वय॒ज्यया॑ऽ-
 ऽयु॑ष्मान् य॒ज्ञेन॑ प्रति॒ष्ठां ग॑मेयम॒ग्नेर॒हमु॒ज्जिति॑मनू॒जेष॑ ५ सोम॑स्या-
 हमु॒ज्जिति॑मनू॒जेषम॒ग्नेर॒हमु॒ज्जिति॑मनू॒जेषम॒ग्नीषोम॑यो॒र॒हमु॒ज्जिति॑मनू॒जेष-
 मिन्द्रा॒ग्नीयो॒र॒हमु॒ज्जिति॑मनू॒जेषमिन्द्र॑स्या॒हमु॒- (११)

ज्जि॑तिमनू॒जेषं महेन्द्र॑स्या॒हमु॒ज्जिति॑मनू॒जेषम॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृतो॒-
 ऽहमु॒ज्जिति॑मनू॒जेषं वाज॑स्य मा प्रस॒वेनो॑द्वाभे॒णोद॑ग्रभीत्। अथा॑
 स॒पत्ना॑ ५ इन्द्रो॑ मे नि॒ग्राभे॑णाध॒रा ५ अकः॥ उ॒द्वाभं च॑ नि॒ग्राभं च॑ ब्रह्म
 दे॒वा अ॑वीवृधन्। अथा॑ स॒पत्नानिन्द्रा॒ग्नी मे॑ विषू॒चीना॒न्व्यस्य॑ताम्॥
 ए॒मा अ॑गमन्ना॒शिषो॒ दोह॑कामा॒ इन्द्र॑वन्तो (१२)

वना॑महे धुक्षी॒महि॑ प्र॒जामि॑षम्॥ रोहि॑तेन त्वा॒ऽग्निर्दे॒वता॑
 गम॑यतु॒ हरि॑भ्यां त्वेन्द्रो॑ दे॒वता॑ गम॑य॒त्वेत॑शेन त्वा॒ सूर्यो॑ दे॒वता॑
 गम॑यतु॒ वि ते॑ मु॒ञ्चामि॑ र॒शना॑ वि र॒श्मीन् वि॑ यो॒क्त्रा या॑नि
 परि॑च॒र्त॒नानि॑ ध॒त्ताद॑स्मासु॒ द्रवि॑णं यच्च भ॒द्रं प्र णो॑ ब्रूताद्वाग॒धान्
 दे॒वता॑सु॥ वि॒ष्णोः शं॑यो॒र॒हं दै॒वय॒ज्यया॑ य॒ज्ञेन॑ प्रति॒ष्ठां ग॑मेय॒ ५
 सोम॑स्या॒हं दै॒वय॒ज्यया॑ (१३)

सु॒रेता॒ रेतो॑ धिषीय॒ त्वष्ट॑र॒हं दै॒वय॒ज्यया॑ पशूना॒ ५ रू॒पं
 पु॒षेयं॑ दे॒वानां॑ पत्नी॒र॒ग्निर्गृ॑हप॒तिर्य॑ज्ञस्य॒ मिथु॑नं तयो॒र॒हं दै॒वय॒ज्यया॑
 मिथु॑नेन प्र भूयासं वे॒दो॒ऽसि॑ वि॒त्तिर॑सि वि॒देय॑ कर्मा॑सि क॒रुण॑मसि

क्रियासं॑ स॒निर॑सि स॒निता॑सि स॒नेयं॑ घृ॒तव॑न्तं कु॒ला॒यिन॑
रा॒यस्पोष॑ सह॒स्त्रिणं॑ वे॒दो द॑दातु वा॒जिन॑म्॥ (१४)

इन्द्र॑स्या॒हमिन्द्र॑वन्तः सोम॑स्या॒हं दे॒वय॑ज्यया चतु॑श्चत्वारि॑शच्च॥ [४]

आ प्या॑यतां ध्रु॒वा घृ॒तेन॑ य॒ज्ञं य॒ज्ञं प्र॑ति दे॒वय॑ज्यः।
सूर्या॑या ऊ॒धोऽदि॑त्या उ॒पस्थं॑ उ॒रुधा॑रा पृथि॒वी य॒ज्ञे अ॒स्मिन्॥
प्र॒जाप॑तेर्वि॒भान्नाम॑ लो॒कस्तस्मि॑स्त्वा द॒धामि॑ स॒ह य॒ज॑मानेन॒
सद॑सि स॒न्मे भू॒याः सर्व॑मसि॒ सर्वं॑ मे भू॒याः पूर्ण॑मसि पूर्णं॑ मे भू॒या
अक्षि॑तमसि॒ मा मे॑ क्षे॒ष्टाः प्रा॒च्या दि॒शि दे॒वा ऋ॒त्विजो॑ मार्ज॒यन्तां॒
दक्षि॑णायां (१५)

दि॒शि मासाः॑ पि॒तरौ मार्ज॑यन्तां प्र॒तीच्या॑ दि॒शि गृ॒हाः
प॒शवो॑ मार्ज॒यन्ता॒मुदी॑च्यां दि॒श्याप॑ ओष॑धयो वन॒स्पत॑यो
मार्ज॑यन्ता॒मूर्ध्वाया॑ दि॒शि य॒ज्ञः स॒वत्स॑रो य॒ज्ञप॑तिर्मार्ज॒यन्तां॒
विष्णोः॑ क्रमो॑ऽस्यभिमाति॒हा गा॑य॒त्रेण॑ छन्द॑सा पृथि॒वीमनु॑ वि
क्रमे॑ निर्भ॒क्तः स यं॑ द्वि॒ष्मो विष्णोः॑ क्रमो॑ऽस्यभि॒शस्ति॑हा त्रैष्टु॑भेन॒
छन्द॑सा॒ऽन्तरि॑क्ष॒मनु॑ वि क्रमे॑ निर्भ॒क्तः स यं॑ द्वि॒ष्मो विष्णोः॑
क्रमो॑ऽस्यराती॒यतो॑ ह॒न्ता जा॑ग॒तेन॑ छन्द॑सा दि॒वमनु॑ वि क्रमे॑
निर्भ॒क्तः स यं॑ द्वि॒ष्मो विष्णोः॑ क्रमो॑ऽसि शत्रू॒यतो॑ ह॒न्ताऽऽनु॑ष्टुभेन॒

छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मः॥ (१६)

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकान्नत्रिंशच्च॥ [५]

अगन्म सुवः सुवरगन्म सन्दृशस्ते मा छिंथिस् यत्ते तपस्तस्मै
ते माऽऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा
असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवो-
ऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स
यं द्विष्मः। (१७)

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया
प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो अग्ने मे
दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो वसीयान् भूयासमग्र
आयूँषि पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। (१८)

दधत् पोषं रयिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया
गृहपतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतं
हिमास्तामाशिषमा शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशांसे-
ऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुञ्चत्वग्रे व्रतपते
व्रतमचारिषं तदशकं तन्मैऽराधि यज्ञो बभूव स आ (१९)

बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो
अस्मां अधिपतीन् करोतु वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ गोमां

अग्नेऽवि॑मा॒ अ॒श्वी य॒ज्ञो नृ॒वत्स॑खा॒ सद॒मिद॑प्रमृष्यः। इडा॑वा॒ ए॒षो
अ॒सुर प्र॒जावा॑न् दी॒र्घो र॒यिः पृ॑थुबुध्नः स॒भावान्॥ (२०)

द्विष्मः सुवीर्यं स आ पञ्चत्रिंशच्च॥ [६]

यथा॒ वै संमृत॑सो॒मा ए॒वं वा ए॒ते संमृत॑य॒ज्ञा यद्दर्श॑पूर्णमा॒सौ
कस्य॒ वाह॑ दे॒वा य॒ज्ञमा॒ गच्छ॑न्ति॒ कस्य॑ वा॒ न ब॑हूनां यज॑मानानां॒
यो वै दे॒वताः॒ पूर्वः॑ परिगृ॒ह्णाति॒ स ए॒नाः श्वो भू॑ते यंजत
ए॒तद्वै दे॒वाना॑मा॒यत॑नं॒ यदा॑हव॒नीयो॑ऽन्तरा॒ग्नी प॑शूनां गा॒र्हप॑त्यो
मनु॒ष्या॑णामन्वाहार्य॒पच॑नः पि॒तृणा॑म॒ग्निं गृ॑ह्णाति॒ स्व ए॒वाय॑तने
दे॒वताः॒ परि॑ (२१)

गृ॒ह्णाति॒ ताः श्वो भू॑ते यंजते व्र॒तेन॒ वै मे॒ध्योऽग्नि॑र्व्रतप॒तिर्ब्रा॑ह्म॒णो
व्र॑तभृद् व्र॒तमु॑पैष्यन् ब्रू॒याद॑ग्ने॒ व्रत॑पते व्र॒तं च॑रिष्या॒मीत्य॑ग्निर्वै
दे॒वाना॑ व्र॒तप॑तिस्तस्मा॑ ए॒व प्र॑तिप्रोच्य॒ व्रत॑माल॒भते ब॑र्हिषा॑
पूर्ण॑मा॒से व्र॒तमु॑पैति व॒त्सैर॑मावा॒स्याया॑मेतद्धै॒तयो॑रा॒यत॑नमुप॒स्तीर्यः॑
पूर्व॑श्चा॒ग्निर॑प॒रश्चे॒त्याहु॑र्मनु॒ष्या (२२)

इ॒त्वा उप॑स्तीर्णमिच्छन्ति॒ किमु॑ दे॒वा येषां॑ नवा॒वसान॑-
मुपा॑स्मि॒ञ्चो य॒क्ष्यमा॑णे दे॒वता॑ वसन्ति॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निमु॑पस्तृणाति॒
यज॑मानेन ग्रा॒म्याश्च॑ प॒शवो॑ऽव॒रुध्या॑ आ॒रण्या॑श्चेत्या॒हुर्यद्वा॒म्यानु॑प॒-
वस॑न्ति तेन॑ ग्रा॒म्यान्व॑ रुन्धे॒ यदा॑र॒ण्यस्या॑श्जाति॒ तेना॑र॒ण्यान्
यदना॑श्चानुप॒वसे॑त् पि॒तृदे॒वत्यः॑ स्यादा॒रण्या॑स्या॒श्जाती॑न्द्रि॒यं (२३)

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदनाश्वानुपवसेत्
 क्षोधुकः स्याद्यदशजीयाद्रुद्रोऽस्य पशूनभिमन्येतापोऽश्वाति
 तन्नेवाशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः
 पशूनभि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो
 यदनाश्वानुपवसति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं हन्ति॥ (२४)

परि मनुष्या इन्द्रियं साक्षात् त्रीणि च॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्धधतेऽपः प्र
 णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत उभयैऽस्य
 देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता वरत्रेदन्त्यति वाचं
 मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र णयतीयं वै मनो- (२५)

ऽनयैवैनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि
 सम्भरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव तथ्सम्भरति यदेकमेकं
 सम्भरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यथ्सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे
 सम्भरति याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै
 दशं यज्ञायुधानि वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्य- (२६)

श्च कपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्या
 चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपला चैतानि वै दशं यज्ञायुधानि य
 एवं वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्यं यज्ञेन
 यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यं हविर्निरूप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निं

होतारमिह त९ हु॒व इति॑ (२७)

दे॒वेभ्य॑ ए॒व प्र॑ति॒प्रोच्य॑ य॒ज्ञेन॑ यज॒ते जु॒षन्ते॑ऽस्य दे॒वा ह॒व्यमे॒ष
वै य॒ज्ञस्य॑ ग्र॒हो गृही॑त्वै॒व य॒ज्ञेन॑ यज॒ते तदु॑दि॒त्वा वाचं॑ यच्छति
य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्या अथो॑ म॒नसा॑ वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑तनु॒त् म॒नसै॒व तद्य॒ज्ञं
त॑नु॒ते रक्ष॑सा॒मन॑न्वव॒चारा॑य॒ यो वै य॒ज्ञं यो॒ग आ॒गते॑ यु॒नक्ति॑ यु॒क्ते
यु॒ञ्जाने॑षु क॒स्त्वा यु॒नक्ति॑ स त्वा॑ यु॒नक्ति॑त्या॒ह प्र॒जाप॑तिर्वै कः
प्र॒जाप॑ति॒नैवैनं॑ यु॒नक्ति॑ यु॒क्ते यु॒ञ्जाने॑षु॥ (२८)

वै म॒नः स्फ॑र्य इति॑ यु॒नक्तेका॑दश च॥ [८]

प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञान॑सृज॒ताग्नि॑हो॒त्रं चा॑ग्नि॒ष्टोमं॑ च॒ पौर्ण॑मा॒सीं चो॒क्थ्यं
चा॒मावा॒स्यां चा॒तिरा॒त्रं च॒ तानु॑द॒मिमी॑त् याव॑द॒ग्निहो॒त्रमा॑सीत्
तावा॑न॒ग्निष्टो॒मो याव॑ती॒ पौर्ण॑मा॒सी तावा॑नु॒क्थ्यो याव॑त्य॒मावा॒स्यां
तावा॑न॒तिरा॒त्रो य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्नि॒होत्रं॑ जु॒होति॑ याव॑द॒ग्निष्टो॒मेनो॑पा॒प्नोति॑
ताव॑दु॒पाऽऽप्नो॑ति॒ य ए॒वं वि॒द्वान् पौ॑र्णमा॒सीं यज॑ते॒ याव॑दु॒क्थ्येनो॑
पा॒प्नोति॑ (२९)

ताव॑दु॒पाऽऽप्नो॑ति॒ य ए॒वं वि॒द्वान॑मा॒वास्यां॑ यज॑ते॒
याव॑द॒तिरा॒त्रेणो॑पा॒प्नोति॑ ताव॑दु॒पाऽऽप्नो॑ति॒ पर॑मे॒ष्ठिनो॑ वा ए॒ष
य॒ज्ञोऽग्रं॑ आसीत् तेन॑ स पर॒मां का॑ष्ठा॒मगच्छ॑त् तेन॑ प्र॒जाप॑तिं
नि॒रवा॑साय॒त् तेन॑ प्र॒जाप॑तिः पर॒मां का॑ष्ठा॒मगच्छ॑त् तेनेन्द्रं॑
नि॒रवा॑साय॒त् तेनेन्द्रः॑ पर॒मां का॑ष्ठा॒मगच्छ॑त् तेना॒ग्नीषो॑मौ

नि॒रवा॑साय॒यत् तेना॒ग्नीषो॑मौ॒ पर॒मां का॑ष्ठा॒मगच्छ॑तां॒ य (३०)

ए॒वं वि॒द्वान् द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते पर॒मामे॒व का॑ष्ठां गच्छति॒
यो वै प्र॑जा॒तेन॒ य॒ज्ञेन॒ यज॑ते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जायते॒
द्वा॒द॒श मा॑साः संव॒त्सरो॒ द्वा॒द॒श द्व॒न्द्वानि॑ द॒र्शपूर्ण॑मा॒सयो॒स्तानि॑
स॒म्पाद्या॑नीत्या॒हुर्व॒त्सं चो॑पाव॒सृज॑त्यु॒खां चा॑धि श्रय॒त्य॒व च॒ हन्ति॑
दृ॒षदौ॑ च स॒माह॑न्त्यधि च॒ वप॑ते क॒पाला॑नि चोप॑ दधाति पुरो॒डाशं॑
चा- (३१)

धि॒श्रय॑त्याज्यं च स्तम्ब॒य॒जुश्च॒ हर॑त्य॒भि च॑ गृह्णाति वेदिं च
परि॑गृह्णाति प॒त्नीं च॒ सं न॑ह्यति प्रोक्ष॑णीश्चाऽऽसा॒दय॑त्याज्यं चै॒तानि॑
वै द्वा॒द॒श द्व॒न्द्वानि॑ द॒र्शपूर्ण॑मा॒सयो॒स्तानि॑ य ए॒व॒ सम्पा॑द्य यज॑ते
प्रजा॒तेनै॒व य॒ज्ञेन॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जायते॥ (३२)

उ॒क्थ्ये॑नोपा॒प्रोत्य॑गच्छतां॒ यः पुरो॑डाशं च च॒त्वारि॒॑ंशच्च॑॥ [९]

ध्रु॒वोऽसि॑ ध्रु॒वोऽह॑ संजा॒तेषु॑ भूयास॒मित्या॑ह ध्रु॒वाने॒वैनान्॑
कुरु॑त उ॒ग्रोऽस्यु॒ग्रोऽह॑ संजा॒तेषु॑ भूयास॒मित्या॑हाप्रतिवादिन
ए॒वैनान्कुरु॑तेऽभि॒भूर॑स्यभि॒भूर॑ह संजा॒तेषु॑ भूयास॒मित्या॑ह य ए॒वैनं॑
प्रत्यु॒त्पिपी॑ते तमु॒पा॑स्यते यु॒नज्मि॑ त्वा ब्रह्म॑णा दै॒व्येने॒त्याहैष॑ वा
अ॒ग्नेर्यो॑गस्तेनै- (३३)

वैनं॑ यु॒नक्ति॑ य॒ज्ञस्य॒ वै समृ॑द्धेन दे॒वाः सु॒वर्गं॑ लो॒कमा॑यन्
य॒ज्ञस्य॒ व्यु॑द्धेनासुरा॒न् परा॑भावयन् यन्मै॑ अ॒ग्ने अ॒स्य य॒ज्ञस्य॒

रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमेति
 यज्ञस्य व्यृद्धेन भ्रातृव्यान् परां भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभि-
 रुपं सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मेता व्याहृतयो यज्ञमुख एव
 ब्रह्म (३४)

कुरुते संवत्सरे पर्यागंत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः
 संवत्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान
 एताभिर्व्याहृतीभिर् हवींष्यासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ
 चातुर्मास्यानि ब्रह्मेता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे
 पर्यागंत एताभिरेवासादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति
 यद्वै यज्ञस्य साम्नां क्रियते राष्ट्रं (३५)

यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्यथ
 ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः
 पुरस्तादध्याद् ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन
 यजते यं कामयेत् यजमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति
 तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्यां वै पुरो-
 ऽनुवाक्यां भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्या- (३६)

ऽऽशीर्गच्छति यान् कामयेत् यजमानान्त्समावत्येनान्
 यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्याया
 अर्धर्च एकां दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकां याज्याया अर्धर्च एकां

तथैनान्त्समावती यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं
वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषा
यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति मनोऽसि प्राजापत्यं (३७)

मनसा मा भूतेनाऽऽविशेत्याहु मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो
यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन् धत्ते वागस्यैन्द्री संपत्क्षयणी वाचा
मैन्द्रियेणाऽऽविशेत्याहैन्द्री वै वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥ (३८)

तेनैव ब्रह्म राष्ट्रमेवास्यं यज्ञस्यं प्राजापत्यं पद्विंशच्च॥ [१०]

यो वै सप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति
न यज्ञाद् भ्रंशते आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं
यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै
सप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न
यज्ञाद् भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठा- (३९)

मुदयनं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सङ्स्थां गच्छत्या
श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य
प्रायणमेषा प्रतिष्ठितदुदयनं य एवं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन
सङ्स्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेदं दुह एवैनां यज्ञो वै
सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु (४०)

श्रौषडित्युपावांस्त्रायजेत्युदनेषीद्ये यजामह इत्युपास-
दद्वषट्कारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेदं दुह एवैनां

देवा वै स॒त्रमा॑सत॒ तेषां॑ दि॒शोऽद॑स्यन्त॒ ए॒तामा॒र्द्रां प॒ङ्क्ति॑म॒पश्य॑न्ना
श्रा॒वये॑ति॒ पुरो॒वा॒तम॑जनयन्नु॒स्तु श्रौष॑डित्य॒भ्रः॑ स॒म॒प्ला॒वय॑न् यजे॑ति
वि॒द्युत॑- (४१)

म॒जन॑यन् ये यजा॑मह॒ इति॑ प्राव॑र्षयन्भ्य॑स्तनयन् वष॑ट्कारेण
ततो॒ वै तेभ्यो॑ दि॒शः प्रा॒प्या॑यन्त॒ य ए॒वं वेद॑ प्रा॒स्मै दि॒शः प्या॑यन्ते
प्र॒जाप॑तिं त्वो॒वेद॑ प्र॒जाप॑तिस्त्वं वेद॒ यं प्र॒जाप॑तिर्वेद॒ स पु॒ण्यो
भव॑त्ये॒ष वै छ॑न्द॒स्यः प्र॒जाप॑तिरा श्रा॒वया॑स्तु श्रौष॑ड्यज॒ ये यजा॑महे
वष॑ट्कारो य ए॒वं वेद॑ पु॒ण्यो भ॑वति वस॒न्त- (४२)

मृ॒तूनां॑ प्री॒णा॒मीत्या॑ह॒र्तवो॑ वै प्र॒या॒जा ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति
तै॒ऽस्मै प्री॑ता य॒थापूर्वं॑ क॒ल्पन्ते॑ क॒ल्पन्ते॑ऽस्मा ऋ॒तवो॑ य ए॒वं
वेदा॒ग्नीषो॑म॒योर्हं दै॒वय॑ज्यया चक्षु॑ष्मान् भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्नीषो॑मा॒भ्यां
वै य॒ज्ञश्चक्षु॑ष्मान् ता॒भ्यामे॒व चक्षु॑रा॒त्मन् ध॑त्ते॒ऽग्नेर्हं दै॒वय॑ज्यया॒न्नादो॑
भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्निर्वै दे॒वाना॑म॒न्नाद॑स्तेनै॒वा- (४३)

ऽन्नाद्य॑मा॒त्मन् ध॑त्ते द॒ब्धि॑र॒स्यद॑ब्धो भूया॑स॒मुं द॑भेय॒मित्या॑-
हैत॒या वै द॒ब्ध्या दे॒वा असु॑रानद॒भ्रुवन् तयै॒व भ्रातृ॑व्यं द॒भ्रोत्य॑ग्नी-
षोम॒योर्हं दै॒वय॑ज्यया वृ॒त्रहा॑ भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्नीषो॑मा॒भ्यां वा इन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑हन् ता॒भ्यामे॒व भ्रातृ॑व्यः स्तृ॒णुत॑ इन्द्रा॒ग्नियो॑र्हं दै॒वय॑ज्ययै॒-
न्द्रिया॑व्य॒न्नादो॑ भूया॑स॒मित्या॑हेन्द्रि॒याव्यै॒वान्नादो॑ भ॒वतीन्द्र॑स्या- (४४)

ऽहं दै॒वय॑ज्ययै॒न्द्रिया॑वी भूया॑स॒मित्या॑हेन्द्रि॒याव्यै॒व भ॑वति

महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमित्याह जेमानमेव
महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन
प्रतिष्ठां गमेयमित्याहायुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति॥ (४५)

प्रतिष्ठामह्वदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽष्टात्रिंशच्च॥ [११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः। अस्माकमस्तु केवलः॥
इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः। शूरो नृषांता
शवसश्चकान आ गोमति ब्रजे भजा त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो
या ते जनेषु पञ्चसु। इन्द्र तानि त आ वृणे॥ अनु ते दायि मह
इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु (४६)

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्यै॥ आ यस्मिन्त्सप्त
वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह दीर्घश्रुतं इन्द्रस्य घर्मो
अतिथिः॥ आमासु पक्वमैरय आ सूर्यं रोहयो दिवि। घर्म
न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्राथिनो
बृहदिन्द्रमर्केभिर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणो-
(४७)

चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवुद्धं शमिव येमिरे॥
अहोमुचे प्र भरेमा मनीषामोषिष्ठदाञ्चै सुमतिं गृणानाः।
इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः॥
विवेष यन्मा धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अहंसो

यत्र पीपरद्यथा नो नावेव यान्तमुभये हवन्ते॥ प्र सम्राजं
प्रथममध्वराणां- (४८)

म० होमुचं वृषभं यज्ञियानाम्। अपां नपांतमश्विना
हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धत्तमोजः॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
यच्छ पृतन्यतः। अधस्पदं तर्मी कृधि यो अस्मा० अभिदासंति॥
इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम्। अपानुदो
जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम्॥ मृगो न भीमः
कुचरो गिरिष्ठाः परावत - (४९)

आ जंगामा परस्याः। सृक० स० शायं पविमिन्द्र तिग्मं
वि शत्रून् ताडि वि मृधो नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधो नुद
वि वृत्रस्य हनू रुज। वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रस्याभिदासंतः॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्र० हवेहवे सुहव० शूरमिन्द्रम्। हुवे नु शक्रं
पुरुहूतमिन्द्र० स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥ मा ते अस्या० (५०)

संहसावन् परिष्ठावघायं भूम हरिवः परादै। त्रायस्व नो-
ऽवृकेभिर्वरूथैस्तवं प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते रथमश्वाय
तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो
अर्केरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र
ग्रावाणो अर्दितिः सजोषाः। अनश्वासो ये पवयोऽरथा इन्द्रैषिता

अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥ (५१)

वृत्रहृत्येऽनुं गायत्रिणौऽध्वराणां परावतोऽस्यामृष्टाचत्वारिंशच्च॥ [१२]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

पा॒क॒य॒ज्ञं वा अ॒न्वाहि॑ताग्नेः प॒शव॑ उप॑ तिष्ठन्त॒ इडा॒ खलु॑ वै
पा॒क॒य॒ज्ञः सैषाऽन्तरा॑ प्रयाजानूयाजान् यज॑मानस्य लोकेऽव॑हिता
तामा॑ह्नियमाणाम॒भि म॑न्त्रयेत् सु॒रूप॑वर्षवर्ण॒ एहीति॑ प॒शवो॑ वा इडा
प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते य॒ज्ञं वै दे॒वा अ॒दुह॑न् य॒ज्ञोऽसु॑रा॒ अदु॑हत् तेऽसु॑रा
य॒ज्ञदु॑ग्धाः परा॑ऽभवन् यो वै य॒ज्ञस्य॑ दोहं वि॒द्वान् (१)

यज॑तेऽप्य॒न्यं यज॑मानं दुहे सा मे स॒त्याऽऽशी॒रस्य॑ य॒ज्ञस्य॑
भूया॑दित्या॒हैष वै य॒ज्ञस्य॑ दोह॒स्तेनै॒वैनं॑ दुहे प्र॒त्ता वै गौर्दु॑हे प्र॒त्तेडा॒
यज॑मानाय दुह ए॒ते वा इडा॑यै स्तना॒ इडो॑पेहृतेति वा॒युर्व॒थ्सो य॒र्हि
होते॑डा॒मुप॒ह्वये॑त् तर्हि यज॑मानो होता॑र॒मीक्ष॑माणो वा॒युं मन॑सा
ध्यायेन् (२)

मा॒त्रे व॒थ्समु॑पाव॑सृजति॒ सर्वे॑ण॒ वै य॒ज्ञेन॑ दे॒वाः सु॒वर्गं॑
लो॒कमा॑यन् पा॒क॒य॒ज्ञेन॑ मनु॑र॒श्राम्य॑थ्स॒ेडा मनु॑मुपाव॑र्तत॒ तान्दे॑वासुरा
व्य॒ह्वय॑न्त प्र॒तीचीं॑ दे॒वाः परा॑ची॒मसु॑राः सा दे॒वानु॑पाव॑र्तत प॒शवो॑ वै

तद्देवानवृणत पशवोऽसुरानजहुर्यं कामयेतापशुः स्यादिति पराचीं
तस्येडामुपह्वयेतापशुरेव भवति यं (३)

कामयेत पशुमान्स्यादिति प्रतीचीं तस्येडामुपह्वयेत
पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपह्वयेत
य इडामुपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुपह्वयेतेति सा नः प्रिया
सुप्रतूतिर्मघोनीत्याहेडामेवोपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुप
ह्वयते
व्यस्तमिव वा एतद्यज्ञस्य यदिडा सामि प्राश्नन्ति (४)

सामि माँर्जयन्त एतत् प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत
ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याह ब्रह्म वै
देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं सन्धाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं
दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव
यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै (५)

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु सङ्गमन्ति स एष
ईजानोऽपशुर्भावुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा देवत्रा
दत्तं कुर्वीताऽऽत्मन् पशून् रमयेतेति ब्रध्न पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै
ब्रध्नो यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून्
रमयते ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति कुर्वतो मे मोप
दसदित्याह भूमानमेवोपैति॥ (६)

सः श्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्जमौपौदितिमुवाच यत्सत्रिणां
 होताऽभूः कामिडामुपाह्वथा इति तामुपाह्व इति होवाच या प्राणेन
 देवान् दाधार व्यानेन मनुष्यान्पानेन पितृनिती छिनत्ति सा न
 छिनत्ती (३) इति छिनत्तीति होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वथा
 इति होवाच गौर्वा - (७)

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा
 प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्यां जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान्
 यां पितृभ्यो घ्नन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं वेद पशुमान् भवत्यथ
 वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा
 अस्यै त- (८)

दुपाह्वथा इति होवाचौषधयो वा अस्या अन्नमौषधयो वै प्रजाः
 प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदान्नादो भवत्यथ वै तामुपाह्व
 इति होवाच या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति
 प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपाह्वथा इति होवाचेयं वा अस्यै प्रतिष्ठे- (९)

-यं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं
 वेद प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच यस्यै निक्रमणे
 घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न छिनत्ती (३)
 इति न छिनत्तीति होवाच प्र तु जनयतीत्येष वा इडामुपाह्वथा
 इति होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः

पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति॥ (१०)

गौर्वा अस्यै तत् प्रतिष्ठाऽह्मथा इति वि०श्रुतिश्च॥ [२]

प॒रोक्षं वा अ॒न्ये दे॒वा इ॒ज्यन्ते॑ प्र॒त्यक्षं॑म॒न्ये यद्य॑ज॒ते य ए॒व
दे॒वाः प॒रोक्षं॑मि॒ज्यन्ते॑ ताने॒व तद्य॑जति॒ यद॑न्वाहा॒र्यमा॑हर॒त्येते॑ वै
दे॒वाः प्र॒त्यक्षं॑ यद् ब्रा॒ह्मणा॑स्ताने॒व तेन॑ प्रीणा॒त्यथो॑ दक्षि॒णैवास्यै॑षा-
ऽथो॑ य॒ज्ञस्यै॒व छि॒द्रमपि॑ दधाति॒ यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क॒रं यद्विलि॑ष्टं
तद॑न्वाहा॒र्येणा॑- (११)

न्वाहर॑ति॒ तद॑न्वाहा॒र्यस्या॑न्वाहा॒र्यत्वं दे॒वदू॒ता वा ए॒ते यदृ॒त्विजो॑
यद॑न्वाहा॒र्यमा॑हर॑ति दे॒वदू॒ताने॒व प्री॑णाति॒ प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान्
व्यादि॑श॒त्स रि॑रिचा॒नोऽम॑न्यत् स ए॒तम॑न्वाहा॒र्यम॑भ॒क्तम॑पश्यत्
तमा॒त्मन्न॑धत् स वा ए॒ष प्रा॑जाप॒त्यो यद॑न्वाहा॒र्यो यस्यै॒वं
वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य आ॑ह्रियते॒ सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तिमृ॒ध्नोत्य॑प॒रिमितो॑
नि॒रुप्यो॑ऽप॒रिमितः॑ प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते- (१२)

रा॒स्यै दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकुर्व॑त् तद॑सुरा अकुर्व॑त् ते दे॒वा ए॒तं
प्रा॑जाप॒त्यम॑न्वाहा॒र्यम॑पश्यन् तम॑न्वाहर॑न्त॒ ततो॑ दे॒वा अ॑भवन्
परा॑सुरा॒ यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य आ॑ह्रियते॒ भव॑त्या॒त्मना॑ परा॑स्य
भ्रातृ॑व्यो भवति॒ यज्ञे॑न वा इ॒ष्टी प॑क्वेन॒ पूर्ती॑ यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य
आ॑ह्रियते॒ स त्वे॒वेष्टा॑पूर्ती॒ प्र॒जाप॑तेर्भा॒गोऽसी॑- (३)

त्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वान्
 पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मे
 पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते-
 ऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोक इत्याह
 क्षीयते वा अमुष्मिल्लोकेऽन्नमितः प्रदानं ह्यमुष्मिल्लोके प्रजा
 उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्रमयति नास्यामुष्मिल्लोके-
 ऽन्नं क्षीयते॥ (१४)

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिल्लोके पञ्चदश च॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासमित्याह बर्हिषा वै
 प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशंसस्याहं
 देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह नराशंसैन वै प्रजापतिः
 पशूनसृजत तेनैव पशून्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽ-
 ऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन
 तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोर्- (१५)

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपा-
 नुदन्ताग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषमित्याह दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां
 यजमान उज्जितिमनूज्जयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानप नुदते
 वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै
 यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यजत उभयत - (१६)

ए॒व य॒ज्ञं दु॒हे पु॒रस्ता॑च्चो॒परि॑ष्ठाच्चै॒ष वा अ॒न्यो य॒ज्ञस्य॒ दोह॑
 इडा॑याम॒न्यो य॒र्हि होता॑ यज॑मानस्य॒ नाम॑ गृ॒ह्णीयात् तर्हि॑
 ब्रूया॑देमा अ॒ग्नन्ना॑शिषो॒ दोह॑कामा॒ इति॑ स॒स्तुता॑ ए॒व दे॒वता॑
 दुहे॑ऽथो॒ उभ॑यत॑ ए॒व य॒ज्ञं दु॒हे पु॒रस्ता॑च्चो॒परि॑ष्ठाच्च॒ रोहि॑तेन
 त्वा॒ऽग्नि॑र्दे॒वता॑ गमय॒त्वित्या॑हैते वै दे॒वाश्वा - (१७)

यज॑मानः प्र॒स्तरो॑ यदे॒तैः प्र॒स्तरं॑ प्र॒हर॑ति दे॒वाश्चै॒रेव॑ यज॑मानः
 सुव॑र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ वि ते॑ मु॒ञ्चामि॑ र॒शना॑ वि र॒श्मी॑नित्या॒हैष वा॑
 अ॒ग्नेर्वि॑मो॒कस्ते॒नैवैनं॑ वि मु॒ञ्चति॑ वि॒ष्णोः शं॒योर्हं दे॑वय॒ज्यया॑ य॒ज्ञेन॑
 प्रति॑ष्ठां ग॑मेयमित्या॒ह य॒ज्ञो वै वि॒ष्णुर्य॒ज्ञ ए॒वान्त॑तः प्र॒ति ति॑ष्ठति॒
 सोम॑स्या॒हं दे॑वय॒ज्यया॑ सु॒रेता॑ - (१८)

रेतो॑ धि॒षीये॒त्याह॑ सोमो॒ वै रेतो॑धास्ते॒नैव॑ रेत॑ आ॒त्मन्
 ध॑त्ते त्वष्ट॑र॒हं दे॑वय॒ज्यया॑ प॒शूना॑ रूपं पु॒षेय॑मित्या॒ह त्वष्टा॑ वै
 प॒शूनां मि॑थुनाना॑ रूप॒कृत्ते॒नैव॑ प॒शूना॑ रूपमा॒त्मन् ध॑त्ते दे॒वानां॑
 प॒त्नीर॒ग्निर्गृ॑हप॒तिर्य॒ज्ञस्य॑ मिथुनं तयो॒रहं दे॑वय॒ज्यया॑ मिथुने॒न प्र॑
 भूया॑स॒मित्या॑हैतस्मा॒द्वै मि॑थुनात्प्र॒जाप॑तिर्मिथुने॒न (१९)

प्राजा॑यत॒ तस्मा॑दे॒व यज॑मानो मिथुने॒न प्र जा॑यते वे॒दोऽसि॑
 वि॒त्तिर॑सि वि॒देये॒त्याह॑ वे॒देन॒ वै दे॒वा अ॑सु॒राणां॑ वि॒त्तं वे॒द्यम॑विन्दन्त॒
 तद्वे॑दस्य॑ वे॒दत्वं यद्य॑द् भ्रात॑र्यस्याभि॒ध्याये॑त् तस्य॒ नाम॑ गृ॒ह्णीयात्
 तदे॒वास्य॒ सर्वं॑ वृ॒द्धे घृ॑तव॒न्तं कु॒ला॒यिन॑ रा॒यस्पोष॑ सह॒स्रिणं॑

वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं पशूनाप्रोत्यास्यं प्रजायां
वाजी जायते य एवं वेद॥ (२०)

दर्शपूर्णमासयोरुभयतो देवाश्चाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽऽप्रोत्यष्टौ च॥ [४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो यजमानं
प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो
यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवाऽऽप्याययति
तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं
प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि सह
यजमानेने- (२१)

त्याहायं वै प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिन्नेवैनं दधाति
सह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते यद्यजमानभागं
प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान् यजमानभागो
यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं प्राश्नार्तिं यज्ञ एव यज्ञं
प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवसः सोदकं यद्वरुहिश्चाऽऽपश्चैतद् (२२)

यजमानस्याऽऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति
स्व एवाऽऽयतने सूयवसः सोदकं कुरुते सदसि सन्मे भूया
इत्याहाऽऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्यत्ते सर्वाणि
वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपं यन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो
मार्जयन्तामित्याहैष वै दर्शपूर्णमासयोरवभृथो (२३)

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव सहावभृथमवैति
 विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्
 यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभि-
 रिमाँल्लोकाननपजय्यमभि जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह
 गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दो-
 भिरेवेमाँल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति॥ (२४)

इत्येतदवभृथो दिशः सप्त च॥ ————— [५]

अगन्म सुवः सुवर्गन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति सन्दृशस्ते
 मा छिंत्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह यथायजुरेवैतत्सुभूरसि
 श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते
 प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते यो (२५)

विष्णुक्रमान् क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः
 क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे विष्णुक्रमान् क्रमेत् य
 इमाँल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष
 वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो यदाहेदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो
 दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव लोकान्भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं
 लोकं प्रत्यवरोहति सं (२६)

ज्योतिषाऽभूवमित्याहास्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यैन्द्रीमा-
 वृतमन्वावर्त इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवाऽऽवृतमनु

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
तस्माद्वक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवाऽऽवृतमनु
पर्यावर्तते समहं प्रजया सं मया प्रजेत्याहाऽऽशिष- (२७)

मेवैतामा शास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते
अग्ने दीद्यासमित्याह यथायजुरेवैतद्वसुमान् यज्ञो वसीयान्
भूयासमित्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते बहु वै गार्हपत्यस्यान्ते
मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गार्हपत्यमुप तिष्ठते
पुनात्येवाग्निं पुनीत आत्मानं द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपत
इत्याह (२८)

यथायजुरेवैतच्छ्रुतं हिमा इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति
वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवेन करोति तामाशिषमा
शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्
तैजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मे
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो (२९)

जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं
प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स
त्वा वि मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवेन युनक्ति प्रजा-
पतिना वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं प्रदहोऽग्ने
व्रतपते व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव (३०)

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न नि
 वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि नि वर्तते
 यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवेन
 पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्य आहिताग्निः सन्नसभः
 पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्वा प्राङुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमां अग्ने-
 ऽविमां अश्वी यज्ञ इत्यव सभां रुन्धे प्र सहस्रं पशूनां प्रोत्यास्य
 प्रजायां वाजी जायते॥ (३१)

यः स माशिषं गृहपतु इत्याहु यस्य पुत्रो व्रतमेव खलु वै चतुर्विंशतिश्च॥ [६]

देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः।
 केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः॥ इन्द्रस्य
 वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वेध्यात्॥ वाजस्य नु प्रसवे मातरं
 महीमर्दिति नाम वचसा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश
 तस्यां नो देवः सविता धर्म साविषत्॥ अ- (३२)

पस्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ
 वाजिनः॥ वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविंशतिः। ते
 अग्ने अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमादधुः॥ अपां नपादाशुहेमन् य
 ऊर्मिः ककुद्भान् प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजं सेत्॥ विष्णोः
 क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्गौ न्यङ्गावभितो
 रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु सञ्चरन्तौ दूरेहेतिरिन्द्रियावांन्पतत्री ते

नोऽग्रयः पप्रयः पारयन्तु॥ (३३)

अप्सु न्यङ्कौ पञ्चदश च॥ [७]

देवस्याह॑ संवि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वाज॑जिता॒ वाजं॑ जेषं
देवस्याह॑ संवि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वाज॑जिता॒ वर्षि॑ष्ठं॒ नाक॑
रुहे॒यमिन्द्रा॑य॒ वाचं॑ वद॒तेन्द्रं॑ वाजं॑ जापय॒तेन्द्रो॑ वाजं॑मजयित्।
अश्वा॑जनि॒ वाजि॑नि॒ वाजे॑षु॒ वाजि॑नीव॒त्यश्वा॑न्त्स॒मत्सु॑ वाजय॥
अर्वा॑ऽसि॒ सप्ति॑रसि॒ वाज्य॑सि॒ वाजि॑नो॒ वाजं॑ धावत॒ म॒रुता॑ प्रस॒वे
ज॑यत् वि॒ योज॑ना॒ मिमी॑ध्व॒मध्व॑नः॒ स्क॒न्नीत् (३४)

काष्ठा॑ गच्छ॒त वाजे॑वाजेऽवत॒ वाजि॑नो नो॒ धने॑षु विप्रा॒ अमृ॑ता
ऋत॑ज्ञाः॥ अ॒स्य म॒ध्वः पि॑बत मा॒दय॑ध्वं तृ॒प्ता या॑त प॒थिभि॑र्दे॒व्याना॑ः॥
ते नो॒ अर्व॑न्तो ह॒वन॒श्रुतो॑ ह॒वं वि॒श्वे शृ॑ण्वन्तु वा॒जिनः॑॥ मि॒तद्र॑वः
सह॑स्र॒सा मे॒धसा॑ता स॒निष्य॑वः। म॒हो ये रत्न॑ समि॒थेषु॑ ज॒भ्रिरे॑ शं नो॑
भव॑न्तु वा॒जिनो॑ ह॒वेषु॑॥ दे॒वता॑ता मि॒तद्र॑वः स्व॒र्काः। ज॒म्भय॑न्तोऽहिं
वृ॒क॑ र॒क्षासि॑ स॒नेम्य॑स्मद्यु॒यव॑न्न- (३५)

मी॒वाः॥ ए॒ष स्य॑ वा॒जी क्षि॑प॒णिं तु॑र॒ण्यति॑ ग्री॒वायां॑
ब॒द्धो अ॑पि॒क्ष आ॑सनि॒। क्र॑तुं दधि॒क्रा अ॑नु॒ स॒न्तवी॑त्वत्
प॒थाम॑ङ्का॒स्यन्वा॑पनी॒फण॑त्॥ उ॒त स्मा॑स्य॒ द्रव॑तस्तु॒रण्य॑तः प॒र्णं न
वे॒रनु॑ वाति प्रग॒र्धिनः॑। श्ये॒नस्ये॑व ध्रज॑तो अङ्क॒सं परि॑ दधि॒क्राव्णः॑
स॒होर्जा॑ तरि॒त्रतः॑॥ आ मा॒ वाज॑स्य प्रस॒वो ज॑ग॒म्यादा॑ द्यावा॑पृथि॒वी

विश्वशम्भू। आ मां गन्तां पितरां (३६)

मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो
वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमव
जिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजं ससृवांसो वाजं जिगिवांसो
बृहस्पतेर्भागे नि मृद्वमियं वः सा सत्या सन्धाऽभूद्यामिन्द्रेण
समध्वमजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥ (३७)

स्कन्धीत युयुवन्पितरा द्विचत्वारिंशच्च॥ [८]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो
रोहाव रोहाव हि सुवरहं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजंश्च
प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवंश्च मूर्धा च व्यश्निंयश्चाऽ-
ऽन्त्यायनश्चान्त्यंश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन
कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो - (३८)

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां
श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा
यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां सुवर्देवा अंगन्मामृता
अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहं
रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय
त्वा वाजजित्यायै त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥ (३९)

अपानो वाजाय नव च॥ [९]

वाज॑स्ये॒मं प्र॑स॒वः सु॑षु॒वे अ॒ग्रे सोम॑ꣳ राजा॑न॒मोष॑धीष्व॒प्सु।
 ता अ॒स्मभ्य॑ मधु॑मती॒र्भवन्तु॑ व॒यꣳ रा॒ष्ट्रे जा॑ग्रियाम॒ पुरोहि॑ताः॥
 वाज॑स्ये॒दं प्र॑स॒व आ ब॑भू॒वेमा च॑ विश्वा॒ भुव॑नानि स॒र्वतः॑। स
 वि॒राजं॑ प॒र्येति॑ प्रजा॒नन् प्र॒जां पु॑ष्टिं व॒र्धय॑मानो अ॒स्मे॥ वाज॑स्ये॒मां
 प्र॑स॒वः शि॑श्रिये दि॒वमि॑मा च॒ विश्वा॒ भुव॑नानि स॒म्राट्। अदि॑त्सन्तं
 दा॒पय॑तु प्रजा॒नन् र॒यिं (४०)

च॒ नः स॑र्ववीरां॒ नि य॑च्छतु॥ अ॒ग्रे अ॒च्छा व॑देह॒ नः प्र॑ति॒ नः
 सु॒मना॑ भव। प्र णो॑ यच्छ॒ भुव॑स्पते धन॒दा अ॑सि न॒स्त्वम्॥ प्र णो॑
 यच्छ॒त्वय॑मा प्र भगुः॒ प्र बृ॑हस्पतिः। प्र दे॒वाः प्रो॑त स॒नृता॒ प्र वाग्दे॑वी
 द॑दातु नः॥ अ॒र्यम॑णं बृह॒स्पति॑मिन्द्रं दाना॑य चोदय। वाचं॑ विष्णुꣳ
 सर॑स्वतीꣳ सवि॒तार॑ (४१)

च वा॒जिन॑म्॥ सोम॑ꣳ राजा॑नं वरु॑णम॒ग्निम॒न्वार॑भामहे।
 आ॒दि॒त्यान् विष्णुꣳ सूर्यं॑ ब्र॒ह्माणं॑ च॒ बृ॒हस्प॑तिम्॥ दे॒वस्य॑ त्वा
 सवि॑तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बाहु॑भ्यां॒ पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्याꣳ सर॑स्वत्यै वा॒चो
 य॒न्तुर्य॑त्रेणा॒ग्नेस्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भिषि॑श्चामीन्द्र॒स्य बृ॒हस्प॑ते॒स्त्वा
 साम्रा॑ज्येना॒भिषि॑श्चामि॥ (४२)

रयिꣳ सवितारꣳ षट्त्रिंशच्च॥

[१०]

अ॒ग्निरे॒काक्ष॑रेण॒ वाच॑मुद॒जय॑दश्वि॒नौ द्य॑क्षरेण प्रा॒णापा॒नावु॑द॒
 जय॑तां॒ विष्णु॑र्यक्षरेण॒ त्रीँल्लो॒कानु॑द॒जय॑त्सोम॒श्चतु॑रक्षरेण॒ चतु॑ष्पदः

प॒शून्मुद॑जयत् पू॒षा पञ्चा॑क्षरेण प॒ङ्क्ति॑मुद॑जयद्वा॒ता षड॑क्षरेण
 षड्भू॑तून्मुद॑जयन्मरुतः स॒प्ताक्ष॑रेण स॒प्तप॑दाः श॒क्रेरी॑मुद॑जयन्
 बृह॑स्पतिर॒ष्टाक्ष॑रेण गाय॒त्रीमुद॑जयन्मि॒त्रो नवा॑क्षरेण त्रि॒वृत्
 स्तोम॑मुद॑जय- (४३)

द्व॒रुणो॑ द॒शाक्ष॑रेण वि॒राज॑मुद॑जयदिन्द्र एका॑दशाक्षरेण
 त्रि॒ष्टुभ॑मुद॑जयद् विश्वे॑ दे॒वा द्वाद॑शाक्षरेण जग॑तीमुद॑जयन्
 वस॑वस्त्रयो॑दशाक्षरेण त्रयो॑दशः स्तोम॑मुद॑जयन् रु॒द्राश्चतु॑र्दशाक्षरेण
 चतु॑र्दशः स्तोम॑मुद॑जयन्नादित्याः प॒ञ्चद॑शाक्षरेण प॒ञ्चद॑शः
 स्तोम॑मुद॑जयन्नादितिः षोड॑शाक्षरेण षोड॑शः स्तोम॑मुद॑जयत्
 प्र॒जाप॑तिः स॒प्तद॑शाक्षरेण सप्तद॑शः स्तोम॑मुद॑जयत्॥ (४४)

अज॑यत् षट्त्वारि॑ंशच्च॥ [११]

उ॒पया॑मगृहीतोऽसि नृ॒षदं॑ त्वा द्रु॒षदं॑ भुवन॑सदमिन्द्राय जुष्टं
 गृ॒ह्णाम्ये॒ष ते योनि॑रिन्द्राय त्वोपया॑मगृहीतोऽस्यप्सु॒षदं॑ त्वा घृ॒तस॑दं
 व्योम॑सदमिन्द्राय जुष्टं गृ॒ह्णाम्ये॒ष ते योनि॑रिन्द्राय त्वोपया॑मगृहीतो-
 ऽसि पृथि॑विषदं त्वाऽन्तरि॑क्षसदं ना॒कस॑दमिन्द्राय जुष्टं गृ॒ह्णाम्ये॒ष
 ते योनि॑रिन्द्राय त्वा॥ ये ग्र॑हाः पञ्चज॒नीना॒ येषां॑ ति॒स्रः प॑रम॒जाः।
 दै॒व्यः को॒शः - (४५)

समु॑जितः। तेषां॑ विशि॑प्रियाणा॒मिष॑मूर्जः॒ सम॑ग्रभी॒मेष॑ ते
 योनि॑रिन्द्राय त्वा॥ अ॒पाः र॑समुद्वय॑सः॒ सूर्य॑रश्मिः॒ समा॑भृतम्।

अ॒पा॒ रस॑स्य॒ यो रस॑स्तं वो॑ गृह्णाम्युत्त॑ममेष॒ ते योनि॑रिन्द्रा॒य
 त्वा॥ अ॒या वि॑ष्ठा ज॒नय॑न्कर्व॑राणि॒ स हि घृ॑णि॒रुर्व॑रा॒य गा॑तुः।
 स प्र॒त्युदै॑द्ध॒रुणो॑ म॒ध्वो अ॒ग्रः स्वा॑यां यत्त॑नुवां॒ त॒नूमे॑र॒यत॑।
 उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि प्र॒जाप॑तये॒ त्वा जु॑ष्टं गृह्णाम्येष॒ ते योनिः॑
 प्र॒जाप॑तये॒ त्वा॥ (४६)

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥ [१२]

अन्व॒ह मा॑सा॒ अन्वि॑द्वना॒न्यन्वोष॑धी॒रनु॑ पर्व॑तासः। अन्वि॒न्द्रः
 रोद॑सी वाव॒शाने॑ अन्वापो॑ अजि॒हत॑ जाय॑मानम्॥ अनु॑ ते दायि॒ मह
 इन्द्रि॑याय॒ स॒त्रा ते॑ विश्व॒मनु॑ वृत्र॒हत्ये॑। अनु॑ क्षत्र॒मनु॑ सहो॑ यज॒त्रेन्द्र
 दे॒वेभि॑रनु॑ ते नृष॒ह्ये॑॥ इन्द्रा॑णीमा॒सु ना॑रिषु सु॒पत्नी॑म॒हम॑श्रवम्। न
 ह्य॑स्या॒ अप॑रं च॒न ज॑रसा॒ (४७)

मर॑ते॒ पतिः॑॥ नाह॑मिन्द्राणि॒ रार॑ण॒ सख्यु॑र्वृषाक॑पेर् ऋ॒ते।
 यस्ये॑दम॒प्यः ह॒विः प्रि॑यं दे॒वेषु॑ गच्छ॑ति॥ यो जा॒त ए॒व प्र॑थ॒मो
 मन॑स्वान् दे॒वो दे॒वान् क्र॑तु॒ना पर्य॑भूषत्। यस्य॑ शुष्माद्रोद॑सी
 अभ्य॑सेतां नृ॒म्णस्य॑ म॒हा स ज॑नास॒ इन्द्रः॑॥ आ ते॑ म॒ह इन्द्रो॑त्यु॒ग्र
 सम॑न्यवो॒ यत्स॑मर॑न्त॒ सेनाः॑। पता॑ति दि॒द्युन्न॑र्यस्य॒ बाहु॑वोर्मा
 ते (४८)

मनो॑ विष्व॒द्रिय॑ग्विचा॑रीत्॥ मा नो॑ म॒र्धीरा॑ भ॒रा द॑द्धि तन्नः॒ प्र
 दा॒शुषे॑ दात॑वे॒ भूरि॑ यत् ते॑। नव्ये॑ दे॒ष्णे श॑स्ते अ॒स्मिन् तं उ॒क्थे

प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ आ तू भर माकिरेतत् परिष्ठाद्विद्वा
हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत् ते माहिर्न दत्रमस्त्यस्मभ्यं
तद्धर्यश्च (४९)

प्र यन्धि॥ प्रदातारं हवामह इन्द्रमा हविषां वयम्। उभा
हि हस्ता वसुना पृणस्वाऽऽप्र यच्छ दक्षिणादोत सव्यात्॥ प्रदाता
वज्री वृषभस्तुराषाढुष्मी राजा वृत्रहा सौमपावा। अस्मिन् यज्ञे
बर्हिष्या निषद्याथा भव यजमानाय शं योः॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववां
अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु
सुवीर्यस्य (५०)

पतयः स्याम॥ तस्य वयं सुमंतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे
स्याम। स सुत्रामा स्ववां इन्द्रो अस्मे आराचिद्वेषः सनुतर्युयोतु॥
रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥
प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदु लोककृत्सङ्गे
समत्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्याका
अधि धन्वसु॥ (५१)

जरसा मा ते हर्यश्च सुवीर्यस्याध्येकं च॥ [१३]

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनु॑मत्यै पुरो॑डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति धे॒नुर्दक्षि॑णा ये प्र॒त्यश्वः॑
 श॒म्याया॑ अव॒शीय॑न्ते तन्नैर्ऋ॒तमेक॑कपालं कृ॒ष्णं वा॑सोः कृ॒ष्णातृ॑षं
 दक्षि॑णा वीहि॒ स्वाहाऽऽहु॑तिं जुषा॒ण ए॒ष ते॑ निर्ऋ॒ते भा॒गो भू॑ते
 ह॒विष्म॑त्यसि मु॒ञ्चेम॑म॒हंसः॑ स्वाहा॒ नमो॑ य इ॒दं च॒कारा॑ऽऽदित्यं
 च॒रुं निर्व॑पति वरो॒ दक्षि॑णाऽऽग्रावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं वाम॒नो व॒ही
 दक्षि॑णाऽग्री॒षोमी॑य- (१)

मेका॑दशकपाल॒ः हिर॑ण्यं दक्षि॑णैन्द्रमेका॑दशकपालमृष॒भो व॒ही
 दक्षि॑णाऽऽग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालमैन्द्रं दध्यृष॒भो व॒ही दक्षि॑णैन्द्रा॒ग्नं द्वाद॑श-
 कपालं वैश्वदे॒वं च॒रुं प्र॑थम॒जो व॒त्सो दक्षि॑णा सौम्यः॒ श्या॑माकं
 च॒रुं वा॑सो॒ दक्षि॑णा॒ सर॑स्वत्यै च॒रुः॑ सर॑स्वते च॒रुं मि॑थुनौ गावौ
 दक्षि॑णा॥ (२)

अ॒ग्री॒षोमी॑यं चतु॒स्त्रिंशच्च॑॥ [१]

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति सौ॒म्यं च॒रुः॑ सा॒वि॒त्रं द्वाद॑श-
 कपाल॒ः सा॒रस्व॑तं च॒रुं पौ॒ष्णं च॒रुं मा॑रु॒तः॑ स॒प्तक॑पालं
 वैश्वदे॒वीमा॒मिक्षां॑ द्यावापृथि॒व्यमेक॑कपालम्॥ (३)

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाद॑श॥ [२]

ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं मारुतीमामिक्षां वारुणीमामिक्षां
 कायमेककपालं प्रघास्यान् हवामहे मरुतो यज्ञवाहसः करम्भेण
 सजोषसः॥ मो षू ण इन्द्र पृथ्सु देवास्तु स्म ते शुष्मिन्नव्या।
 मही ह्यस्य मीढुषो यव्या। हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः॥ यद्
 ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये। यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृमा
 वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ अक्रन्
 कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवा॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तं प्रेतं
 सुदानवः॥ (४)

वयं यद् विशतिश्च॥ [३]

अग्रयेऽनीकवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपति साकः
 सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यो मध्यन्दिने चरुं मरुद्भ्यो
 गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णां दर्वि परां पतु सुपूर्णां
 पुनरापत। वस्त्रेव वि क्रीणावहा इषमूर्जः शतक्रतो॥ देहि मे
 ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे। निहारमिन्नि मे हरा निहारं (५)

नि हरामि ते॥ मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशः सप्तकपालं
 निर्वपति साकः सूर्येणोद्यताग्नेयमृष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः
 सावित्रं द्वादशकपालः सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्रमेकादश-
 कपालमैन्द्रं चरुं वैश्वकर्मणमेककपालम्॥ (६)

हरा निहारं त्रिशच॥ [४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशः षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यो
 बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवान्यायै दुग्धे
 मन्थमेतत् ते तत् ये च त्वामन्वेतत् ते पितामह प्रपितामह ये च
 त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वः सुसन्दृशं त्वा वयं मघवन्
 मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि वशाः अनु॥ योजा
 न्विन्द्र ते हरी॥ (७)

अक्षन्नमीमदन्त ह्यवं प्रिया अधूषत॥ अस्तोषत स्वभानवो
 विप्रा नविष्ठया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥ अक्षन् पितरो-
 ऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त पितरः॥ परेत
 पितरः सोम्या गम्भीरैः पृथिभिः पूर्यैः॥ अथा पितृन्त्सुविदत्राः
 अपीत यमेन ये सधमादं मदन्ति॥ मनो न्वा हुवामहे नाराशः सेन
 स्तोमेन पितृणां च मन्मभिः॥ आ (८)

न एतु मनः पुनः ऋत्वे दक्षाय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्यं दृशे॥
 पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं व्रातः सचेमहि॥
 यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिःसिम॥
 अग्निर्मा तस्मादेनंसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु दुरिता यानि चकृम
 करोतु मामनेनसम्॥ (९)

हरी मन्मभिः चतुश्चत्वारिंशच्च॥

[५]

प्रतिपूरुषमेककपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः

स्मस्तेभ्यः कर्मकरं पशूनां शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे
यच्छैक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं
जुषस्वैष ते रुद्र भागः सह स्वसाऽम्बिकया तं जुषस्व भेषजं
गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं सुभेषजं (१०)

यथाऽसंति॥ सुगं मेषाय मेष्ट्यां अवांम्ब रुद्रमदिमह्यवं देवं
त्र्यम्बकम्॥ यथा नः श्रेयसः करद्यथा नो वस्यसः करद्यथा नः
पशुमतः करद्यथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं
पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥ एष
ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो मूजंवतोऽतीह्यवंततधन्वा
पिनांकहस्तः कृत्तिवासाः॥ (११)

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥ [६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय
पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पयः सौर्यमेककपालं द्वादशगवः
सीरं दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं
दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं धेनुर्दक्षिणा ये देवाः पुरःसदो-
ऽग्निनेत्रा दक्षिणसदो यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो
वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु ते
नोऽवन्तु तेभ्यो (१२)

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढं रक्षः सन्दग्धं रक्ष इदमहं

रक्षोऽभि सं द॑हाम्य॒ग्रये॑ रक्षो॒घ्ने स्वाहा॑ य॒माय॑ सवि॒त्रे वरु॑णाय
 बृह॒स्पत॑ये दु॒व॑स्वते रक्षो॒घ्ने स्वाहा॑ प्र॒ष्टिवा॒ही रथो॑ दक्षि॒णा दे॒वस्य॑
 त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बाहु॑भ्यां पृ॒ष्णो ह॒स्ताभ्या॑ ५ रक्ष॑सो व॒धं
 जु॒होमि॑ ह॒तः ५ रक्षोऽव॑धिष्म॒ रक्षो॑ यद्वस्ते॒ तद्वक्षि॑णा॥ (१३)

तेभ्यः पञ्च॑चत्वारि॒शच्च॑॥ [७]

धा॒त्रे पु॑रो॒डाशं॑ द्वा॒दश॑कपालं॒ निर्व॑प॒त्यनु॑म॒त्यै च॒रुः ५ रा॒कायै॑
 च॒रुः ५ सि॑नीवा॒ल्यै च॒रुं कु॒ह्वै च॒रुं मि॑थु॒नौ गावो॑ दक्षि॒णा-
 ऽऽग्रा॑वैष्ण॒वमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑प॒त्यैन्द्रा॑वैष्ण॒वमेका॑दशकपालं
 वैष्ण॒वं त्रि॑कपा॒लं वा॑म॒नो व॒ही दक्षि॑णाऽग्री॒षोमी॑यमेका॑दशकपालं
 निर्व॑प॒तीन्द्रा॑सो॒मीय॑मेका॑दशकपालः ५ सौ॒म्यं च॒रुं ब॒भ्रुर्दक्षि॑णा
 सोमा॑पौ॒ष्णं च॒रुं निर्व॑प॒त्यैन्द्रा॑पौ॒ष्णं च॒रुं पौ॒ष्णं च॒रुः ५ श्या॒मो
 दक्षि॑णा वैश्वान॒रं द्वा॒दश॑कपालं॒ निर्व॑पति॒ हिर॑ण्यं॒ दक्षि॑णा वा॒रुणं॑
 य॒वम॑यं च॒रुम॑श्चो॒ दक्षि॑णा॥ (१४)

निर॒ष्टौ च॑॥ [८]

बा॒रुह॒स्पत्यं॑ च॒रुं निर्व॑पति॒ ब्र॒ह्मणो॑ गृ॒हे शि॑तिपृ॒ष्ठो
 दक्षि॑णै॒न्द्रमेका॑दशकपालः ५ रा॒ज॒न्यस्य॑ गृ॒ह ऋ॒षभो॑ दक्षि॒णा-
 ऽऽदि॒त्यं च॒रुं म॒हिष्यै॑ गृ॒हे धे॒नुर्दक्षि॑णा नैर्ऋ॒तं च॒रुं प॑रि॒वृत्त॑यै
 गृ॒हे कृ॒ष्णानां॑ व्री॒हीणां॑ न॒खनि॑र्भि॒न्नं कृ॒ष्णा कू॒टा दक्षि॑णा-

ऽऽग्नेयमष्टाकपालं सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं
दशकपालं सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा मारुतं सूतकपालं
ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालं (१५)

क्षत्तुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणाऽऽश्विनं द्विकपालं सङ्ग्रहीतुर्गृहे
संवात्यो दक्षिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे श्यामो दक्षिणा रौद्रं
गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे शबल उद्वारो दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णे
पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायां होमुचेऽयं नो राजा
वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वेध्यान्मैत्राबारहस्पत्यं भवति श्वेतायै
श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयम्मूर्ते स्वयम्मथित आज्य आश्वत्थे (१६)

पात्रे चतुःसक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णांश्चाकर्णांश्च
तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पयसि बारहस्पत्यो येऽकर्णाः
स आज्ये मैत्रः स्वयं कृता वेदिर्भवति स्वयन्दिनं बर्हिः स्वयं
कृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा ॥ (१७)

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयस्त्रिंशच्च ॥ [१]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां
व्रीहीणां सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुं सवित्रे सत्यप्रसवाय
पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणां रुद्राय पशुपतये
गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय
पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां मित्राय सत्यायाऽम्बानां

चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुं सविता त्वां प्रसवानां
सुवतामग्निर्गृहपतीनां सोमो वनस्पतीनां रुद्रः पशूनां (१८)

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो
धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममांमुष्यायणमनमित्राय
सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष
वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा प्रति त्यन्नाम
राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्नेच्छुचैर्मित्रस्य व्रत्या
अभूमामन्महि महत ऋतस्य नाम सर्वे व्राता वरुणस्याभूवन्वि
मित्र एवैररातिमतारीदसूषुदन्त यज्ञियां ऋतेन व्यु त्रितो
जरिमाणं न आनङ् विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि॥ (१९)

पशूनां व्राताः पञ्चविंशतिश्च॥ [१०]

अर्थतः स्थाऽपां पतिरसि वृषास्यूर्मिर्वृषसेनोऽसि व्रजक्षितः
स्थ मरुतामोजः स्थ सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः स्थ
मान्दाः स्थ वाशाः स्थ शक्ररीः स्थ विश्वभृतः स्थ
जनभृतः स्थाऽग्नेस्तेजस्याः स्थाऽपामोषधीनां रसः स्था-
ऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः।
याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन् याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः॥ राष्ट्रदाः

स्थं रा॒ष्ट्रं दत्तं स्वाहा॑ रा॒ष्ट्रदाः स्थं रा॒ष्ट्रम॒मुष्मै दत्त॥ (२०)

अत्येकादश च॥ [११]

देवी॑राप्ः सं मधु॑मती॒र्मधु॑मतीभिः सृज्यध्वं॑ महि॒ वर्चः॑
क्षत्रिया॑य वन्वा॒ना अना॑धृष्टाः सीद॒तोर्ज॑स्वती॒र्महि॒ वर्चः॑ क्षत्रिया॑य
दध॑तीरनि॒भृष्ट॑मसि वा॒चो बन्धु॑स्तपो॒जाः सोम॑स्य दा॒त्रम॑सि शु॒क्रा
वः शु॒क्रेणोत्पु॑नामि च॒न्द्राश्च॒न्द्रेणा॒मृता॑ अ॒मृते॑न स्वाहा॑ राज॒सूया॑य
चि॒ता॒नाः॥ स॒ध॒मादो॑ द्यु॒म्निनी॒रूर्ज॑ ए॒ता अनि॑भृष्टा अप॒स्युवो॑
वसा॑नः। प॒स्त्या॑सु च॒क्रे वरु॑णः स॒धस्थ॑मपा॒ः शिशु॑र- (२१)

मातृ॑तमास्वन्तः॥ क्षत्र॑स्योल्ब॑मसि क्षत्र॑स्य योनि॑रस्यावि॒त्रो
अ॒ग्निर्गृ॒हप॑तिरावि॒त्र इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्च॑वा॒ आवि॑त्रः पू॒षा वि॒श्ववे॑दा
आवि॑त्रौ मि॒त्रावरु॑णावृ॒तावृ॒धावावि॑त्रे द्यावा॑पृथि॒वी धृ॒तव्र॑ते आवि॑त्रा
दे॒व्यदि॑तिर्वि॒श्वरू॒प्यावि॑त्रोऽयम॑सावा॒मुष्या॑यणोऽस्यां वि॒श्यस्मिन्
रा॒ष्ट्रे म॑ह॒ते क्ष॒त्राय॑ म॒हत॑ आधि॑पत्याय म॒हते॑ जान॑राज्यायैष वो
भर॑ता राजा सोमोऽस्माकं॑ ब्राह्म॒णाना॑ः राजेन्द्र॑स्य (२२)

वज्रो॑ऽसि वा॒र्त्रघ्न॑स्त्वयाऽयं वृ॒त्रं व॑ध्याच्छत्रु॒बाध॑नाः स्थ पा॒त मां
प्र॒त्यञ्च॑ पा॒त मां ति॒र्यञ्च॑म॒न्वञ्च॑ मा पा॒त दि॒ग्भ्यो मां पा॒त वि॒श्वभ्यो॑ मा
ना॒ष्ट्राभ्यः॑ पा॒त हि॒र॒ण्यव॑र्णावुषसा॑ वि॒रोके॑ऽयः स्थू॒णावु॑दि॒तौ सूर्य॑स्या-

ऽऽरोह॑तं वरु॒ण मि॒त्र॒ ग॒र्तं॒ त॒तश्च॑क्षा॒थाम॑दि॒तिं॒ दि॒तिं॒ च॥ (२३)

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारिंशच्च॥

[१२]

स॒मिध॑मा तिष्ठ॒ गाय॑त्री त्वा॒ छन्द॑सामवतु त्रि॒वृथ्स्तोमो॑
रथ॑न्त॒र९ सा॒माग्नि॑र्दे॒वता॒ ब्रह्म॑ द्रवि॑णमु॒ग्रामा॑ तिष्ठ त्रि॒ष्टुप् त्वा॒
छन्द॑सामवतु प॒ञ्चद॑शः स्तोमो॑ बृ॒हत्सामेन्द्रो॑ दे॒वता॑ क्ष॒त्रं द्रवि॑णं
वि॒राज॑मा तिष्ठ जग॑ती त्वा॒ छन्द॑सामवतु स॒प्तद॑शः स्तोमो॑ वैरू॒प९
सा॒मं म॒रुतो॑ दे॒वता॒ वि॒द्ववि॑णमु॒दीची॑मा तिष्ठानु॒ष्टुप् त्वा॒ (२४)

छन्द॑सामवत्वेकवि॒ंशः॑ स्तोमो॑ वैरा॒ज९ सा॒मं मि॒त्रावरु॑णौ
दे॒वता॒ बलं॑ द्रवि॑णमूर्ध्वा॒मा तिष्ठ॑ प॒ङ्क्ति॑स्त्वा॒ छन्द॑सामवतु
त्रि॒णव॑त्रयस्त्रि॒ंशौ स्तोमो॑ शा॒क्ररै॑वते सा॒मनी॑ बृ॒हस्प॑तिर्दे॒वता॒
व॒र्चो द्रवि॑णमी॒दृङ् चा॑न्या॒दृङ् चै॒तादृ॑ङ् चं प्र॒तिदृ॑ङ् चं मि॒तश्च॑
स॒मि॒तश्च॑ स॒भ॒राः। शु॒क्रज्यो॑तिश्च चि॒त्रज्यो॑तिश्च स॒त्यज्यो॑तिश्च
ज्यो॑तिष्मा॒श्च स॒त्यश्च॑र्त॒पाश्चा॑- (२५)

त्य॑ंहाः। अ॒ग्नये॑ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑
स॒र॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ बृ॒हस्प॑तये॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑
घोषा॑य॒ स्वाहा॑ श्लोका॑य॒ स्वाहा॑ऽ९शा॑य॒ स्वाहा॑ भ॒गाय॑ स्वाहा॒
क्षे॒त्रस्य॑ प॒तये॑ स्वाहा॑ पृथि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्त॒रिक्षा॑य॒ स्वाहा॑ दि॒वे
स्वाहा॑ सू॒र्याय॑ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ऽद्भ्यः॒
स्वाहा॑ ष॒धीभ्यः॑ स्वाहा॑ वन॒स्पति॑भ्यः॒ स्वाहा॑ च॒राच॑रेभ्यः॒ स्वाहा॑

परिप्लवेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥ (२६)

अनुष्टुप्स्वर्तपाश्च सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥ [१३]

सोमस्य त्विषिरसि तवैव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा
पाहि दिद्योन्मा पाह्यवैष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥ सोमो
राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचः सुवन्तां ते ते प्राणः
सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रः सुवन्ताः सोमस्य त्वा
द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्ने- (२७)

स्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
मरुतामोजसा क्षत्राणां क्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि समाववृत्रन्नधरा-
गुदीचीरहि बुध्रियमनु सञ्चरन्तीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे
नावञ्चरन्ति स्वसिच इयानाः॥ रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै
हुतमसि यमेष्टमसि। प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि
परि ता बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयः स्याम
पतयो रयीणाम्॥ (२८)

अग्नेस्तैकादश च॥ [१४]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं बध्यान्मित्रावरुण-
योस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि यज्ञस्य योगेन विष्णोः क्रमोऽसि
विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि मरुतां प्रसवे जैषमातं मनः

सम॒हमिन्द्रि॑येण॒ वी॒र्येण॑ प॒शूनां॑ म॒न्युर॑सि॒ तवे॑व मे म॒न्युर्भू॑या॒न्नमो॑
मा॒त्रे पृ॑थि॒व्यै माऽहं॑ मा॒तरं॑ पृथि॒वीः हि॑सि॒पुं मा (२९)

मां मा॒ता पृ॑थि॒वी हि॑सि॒दियं॑द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे धे॒ह्यूर्ग॑स्यूर्जं
मे धेहि॒ यु॒ङ्क्षुः॑सि॒ वर्चो॑ऽसि॒ वर्चो॑ मयि॒ धे॒ह्य॒ग्नये॑ गृ॒हप॑तये॒ स्वाहा॑
सोमा॑य॒ वन॑स्पतये॒ स्वाहेन्द्र॑स्य॒ बला॑य॒ स्वाहा॑ मरुता॒मोज॑से
स्वाहा॑ ह॒ः सः शु॑चिष॒द्वसु॑रन्तरि॒क्षस॑द्धोता॒ वेदि॑षदतिथिर्दुरोण॒सत्।
नृष॑द्वर॒सद॑त॒सद्व्योम॑सद॒ब्जा गो॒जा ऋ॑त॒जा अ॑द्रि॒जा ऋ॑तं
बृ॒हत्॥ (३०)

हि॑सि॒पुं म॑र्त॒जास्त्रीणि॑ च॥ [१५]

मि॒त्रो॑ऽसि॒ वरु॑णोऽसि॒ सम॒हं वि॒श्वेर्दे॑वैः क्ष॒त्रस्य॑ नाभि॒रसि॑
क्ष॒त्रस्य॑ योनि॒रसि॑ स्यो॒नामा सी॑द सुष॒दामा सी॑द॒ मा त्वा॑
हि॑सि॒न्मा मां हि॑सि॒न्निष॑साद धृ॒तव्र॑तो॒ वरु॑णः प॒स्त्या॑स्वा
साम्रा॑ज्याय सु॒क्रतु॑र्ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ सवि॒ता-
ऽसि॑ स॒त्यस॑वो॒ ब्रह्मा॑(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसीन्द्रो॑ऽसि
स॒त्यौजा॑ (३१)

ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ मि॒त्रो॑ऽसि सु॒शेवो॑
ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ वरु॑णोऽसि स॒त्यध॑र्मेन्द्र॒स्य
वज्रो॑ऽसि वा॒र्त्रघ्न॑स्तेन॒ मे र॒ध्य दि॒शोऽभ्य॑य॑ राजा॑ऽभू॒त्सु॒श्लोकाँ॑(४)
सुम॑ङ्ग॒लाँ(४) स॒त्यरा॒जा(३)न्। अ॒पां न॒त्रे स्वा॒होर्जो॑ न॒त्रे

स्वाहाऽग्नये गृहपतये स्वाहा॥ (३२)

सत्योजाँश्चत्वारिँशच्च॥ [१६]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं
वँत्सतुरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं
चरुं ५ श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं ५ शितिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेका-
दशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं महानिरष्टो दक्षिणा
सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकपालं ५ शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं
त्रिकपालं वामनो दक्षिणा॥ (३३)

आग्नेयं द्विचत्वारिँशत्॥ [१७]

सद्यो दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्र
यच्छति दशभिर्वँत्सतुरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतं
ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशं ५ स्तोत्रं भवति प्राकाशावँध्वर्यवे
ददाति स्रजमुद्गात्रे रुक्मं ५ होत्रेऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश
पष्ठौहीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छुँसिने वासंसी
नेष्टापोतृभ्यां ५ स्थूरिं यवाचितमच्छावाकायान्द्वाहमग्नीधे भार्गवो
होता भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयमग्निष्टोमसामं ५
सारस्वतीरपो गृह्णाति॥ (३४)

वारवन्तीयं चत्वारिँ च॥ [१८]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादश-

कपालमृषभो दक्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गीं पष्ठौही दक्षिणा
 मैत्रावरुणीमामिक्षां वशा दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं शितिपृष्ठो
 दक्षिणाऽऽदित्यां मल्हां गर्भिणीमा लभते मारुतीं पृश्निं
 पष्ठौहीमश्विभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते
 सत्यवाचे चरुं सावित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालं
 तिसृधन्वः शुष्कदृतिर्दक्षिणा॥ (३५)

आग्नेयं सप्तचत्वारिंशत्॥

[१९]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं द्वादश-
 कपालं बारहस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं
 दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं
 मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो
 दक्षिणा॥ (३६)

आग्नेयं चतुस्त्रिंशत्॥

[२०]

स्वाद्वीं त्वां स्वादुनां तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
 संसोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
 सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातु ते परिस्रुतं सोमं सूर्यस्य दुहिता।
 वारेण शश्वता तनां वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्मुखो अतिद्रुतः।
 इन्द्रस्य युज्यः सखां कुविदङ्गं यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं

वियूयं। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बरुहिषो नमोवृत्तिं न जग्मुः॥
 आश्विनं धूम्रमा लभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं
 निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं९ सोमप्रतीकाः
 पितरस्तृष्णुत वडंबा दक्षिणा॥ (३७)

भोजनानि षड्विंशतिश्च॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वा महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम।
 दमेदमे सप्त रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरणयेत्॥
 अग्नाविष्णू महि धाम प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
 दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरणयेत्॥ प्र णो देवी
 सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती। धीनामवित्र्यवतु। आ नो दिवो
 बृहतः (३८)

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी जुजुषाणा
 घृताचीं शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते जुषस्वं नो हव्यानि
 विश्वदेव्य। रास्व रत्नानि दाशुषे॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे
 यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं
 स्याम पतयो रयीणाम्॥ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्भुमद्विभाति
 क्रतुमञ्जनेषु। यद्दीदयच्छवंस- (३९)

-तप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो मित्रावरुणा

घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्। मध्वा रजांसि सुक्रतू॥ प्र बाहवांसि सिसृतं
जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन। आ नो जने श्रवयतं
युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्य गिरा देवमीडे
वसूनाम्। सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधंसम्॥ मक्षू देववतो
रथः (४०)

शूरो वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान
इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न
देवयो॥ असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्वियम्॥ नकिष्टं कर्मणा नशत्र
प्र योषत्र योषति॥ उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च
यक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्तं च पपुंरिं च (४१)

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहतं
विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश। आरे बाधेथां निर्ऋतिं पराचैः
कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा
तनूषु भेषजानि धत्तम्। अव स्यतं मुञ्चतं यत्रो अस्ति तनूषु बद्धं
कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना
पृथिव्याः। जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य
नाभिम्॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा।
आभ्यामिन्द्रः पक्वमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥ (४२)

वृहतः शवसा रथः पपुंरिं च दिवो जनना पञ्चविंशतिश्च॥ [२२]

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>